



KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

|| Sayı/Issue Özel Sayı 1 (Ekim/October 2023), s. 868-898.
|| Geliş Tarihi-Received: 15.08.2023
|| Kabul Tarihi-Accepted: 02.10.2023
|| Araştırma Makalesi-Research Article
|| ISSN: 2687-5675
|| DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1344013

Göç ve Mültecilik Konulu Türkçe ve Çeviri Çocuk Kitaplarında Eğitsel İletiler*

Educational Messages in Turkish and Translated Children's Books on Migration and Refugee Issues

Ezgi DURSUN**
Bircan EYÜP***

Öz

Bu çalışmanın amacı göç ve mültecilik konulu Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında yer alan eğitsel iletilerin destekledikleri alanları ve aktarılış biçimlerini belirlemektir. Nitel yöntemle göre tasarlanan çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. Araştırmanın veri kaynağını 2010-2020 yılları arasında yayımlanmış, 6-14 yaş aralığına hitap eden ve içerisinde mutlaka insan karakteri bulunduran 13'ü Türkçe ve 13'ü çeviri olmak üzere toplam 26 çocuk kitabı oluşturmaktadır. Çeviri kitaplar içerisinde orijinal dili İngilizce, Fransızca, Felemenkçe, Japonca, Yunanca ve İspanyolca olan kitaplar yer almaktadır. Çalışmada tespit edilen eğitsel iletiler alan yazınında yer alan kategorilerden hareketle kişisel gelişimi, toplumsal gelişimi, ulusal düşüncenin gelişimini, evrensel düşüncenin gelişimini, çevre bilinci gelişimini ve dini gelişimi destekleyen eğitsel iletiler şeklinde sınıflandırılmıştır. Araştırmada Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında en çok yer verilen iletilerin öncelikle kişisel sonra da toplumsal gelişimi destekleyen eğitsel iletiler olduğu belirlenmiştir. Diğer kategorilerin sıralamasında Türkçe ve çeviri kitaplar arasında farklılıklar görülürken en az yer verilen iletilerin ulusal gelişimi desteklemeye yönelik iletiler olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın sonucunda Türkçe ve yabancı çocuk kitabı yazarlarının göç ve mültecilik konusunu ele alırken çocuklara vermek istedikleri iletiler konusunda tutumlarının birbirine yakın olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar kelimeler: Çocuk edebiyatı, eğitsel ileti, göç, mültecilik, çocuk kitapları.

Abstract

The aim of this study is to determine the areas supported by the educational messages in Turkish and translated children's books on migration and refugees and the way they are conveyed. Document analysis method was used in the study designed according to qualitative method. The data obtained were analysed by content analysis method. The data source of the study consists of a total of 26 children's books published between 2010 and 2020, 13 in Turkish and 13 in translation, addressing the age range of 6-14 and containing human

* Bu makale, birinci yazarın ikinci yazarın danışmanlığında hazırlamış olduğu yüksek lisans tezinden üretilmiştir. Tezin Adı: Göç ve mülteci konulu Türkçe ve çeviri çocuk edebiyatı eserlerinde eğitsel iletilerin incelenmesi

** Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, e-posta: e.drnsn60@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8061-1159.

*** Dr. Öğr. Üyesi, Trabzon Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, e-posta: bircaneyup@trabzon.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8061-1159.

characters. Among the translated books, there are books whose original languages are English, French, Dutch, Japanese, Greek and Spanish. The educational messages identified in the study were classified as messages that support personal development, social development, development of national thought, development of universal thought, development of environmental awareness and religious development based on the categories in the literature. In the study, it was determined that the most common educational messages in Turkish and translated children's books were messages supporting personal development and then social development. While there were differences between Turkish and translated children's books in the ranking of other categories, it was determined that the least common educational messages were messages supporting national development. As a result of the research, it has been revealed that the attitudes of Turkish and foreign children's book authors are close to each other in terms of the educational messages they want to give to children while dealing with the subject of migration and refugee issues.

Keywords: Children's literature, educational message, migration, refugee, children's books.

Giriş

Bir toplumun gelişmesinde, ilerlemesinde ve daha bilinçli nesiller yetiştirmesinde ana unsurlardan biri eğitimidir. Bu nedenle çocukların eğitimine küçük yaşlarda başlanılmasının ve tabandan iyi eğitilmiş bireyler yetiştirilmesinin önemi büyüktür. Okullar sistemli ve programlı bir eğitim anlayışıyla bu sürecin en önemli ve temel basamağını oluştururlar. Ancak hem okul içinde hem de okul dışında çocuğun bilişsel, dilsel, sosyal ve duyuşsal gelişimine katkı sağlayan önemli alanlardan biri de çocuk edebiyatıdır (Sever, 2019).

Çocuk edebiyatı "çocuğun; hayal dünyasına hitap eden, üstün nitelikleri olan, estetik bir boyut taşıyan, kelime hazinesine uygun, ana dilini geliştirebilecek özellikte, ulusal ve evrensel değerleri içeren, psiko-sosyolojik gelişimine katkı sağlayan, severek dinlediği/okuduğu, zevk aldığı yazılı ve sözlü edebiyat mahsulleri" olarak ifade edilmektedir (Temizyürek, 2003, s. 161). Çocuk edebiyatı amacını ve işlevini bu özgün ve nitelikli ürünlerle yani diğer bir ifade ile çocuk kitapları vasıtasıyla gerçekleştirir. Bu edebi ürünler aracılığıyla çocukların kendilerine ait bir dünya oluşturmaya, yaşadığı toplumu ve dünyayı keşfetmesine, kendi kurallarını kendilerinin oluşturmaya katkı sağlayan çocuk edebiyatı çocuk eğitimi açısından her geçen gün daha da dikkat çekici bir alan hâline gelmektedir. Toran ve Dilek (2017) de çocuk kitaplarının çocuk eğitiminde önemli rol oynadığına vurgu yaparlar. Davranış kazandırmadan bilgi aktarmaya, herhangi bir konuda eğitmekten kavram öğretimine birçok alanda çocuk edebiyatından yararlanılmaktadır (Şimşek ve Yakar, 2016). Çocuk edebiyatı eğiticilik özelliğinin yanı sıra çocuklara birey olduklarını hissettirmekte ve onları özel kılmaktadır. Çocuklar bir şey anlamaz algısından sıyrılıp çocuklar her şeyi anlar ve kendilerine özel bir bakış açısıyla anlamlandırır algısına geçişi sağlamaktadır. Tüm bunların temelinde ise çocuk edebiyatının kaynağını ve sınırlarını belirleyen asıl öznenin çocuk olması yatmaktadır (Şirin, 2016).

Şirin (2016) çocuk için yazılacak olan bir eserin öncelikle çocuk bakışı, çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliğine uygun yazılması gerektiğini belirtir. Çocuk bakışı, olaylara bir çocuk edasıyla bakarak olanları anlatabilmektir. Şirin (2019) bunu "çocuk dürbünü" olarak da nitelendirmektedir. Çocuğa görelikten ve çocuk gerçekliğinden kasıt ise eserlerde çocuğun gelişimine ve dünyayı anlamlandırma şekline yaklaşabilmek ve işlenecek konu her ne ise onu bu ölçütlere uygun şekilde ele almaktır. Dilidüzgün (2003) de bu konuda çocuk edebiyatı ürünlerinin çocuğa ve çocuk gerçekliğine yer vermesi ve bilgi yüklemesi yaparak çocukları baskı altında bırakmaması gerektiğini vurgular. Bu tür ölçütlerin sağlanmasında ise kitaplarda yer verilen karakterler önem taşımaktadır. Karatay (2016, s. 99) "çocuğun kitaptaki olumlu karakterle/kahramanla özdeşleşmesi, bütünleşmesi, anlatının içine girebilmesi için, yazarın eserde betimlediği karakterin

inandırıcı, güvenilir, günlük yaşamdaki kadar gerçekçi ve çocukla aynı yaş düzeyinde olması gerektiğini” belirtir. Böylece karakterlerin özellikleri çocuğun kitapla rahatça bütünleşmesini sağlarken aynı zamanda hem kendi özelliklerini hem çevresindeki kişi, olay ve durumları hem de dünyayı daha kolayca öğrenmesine, keşfetmesine zemin hazırlamış olur.

Çocuk edebiyatında yaşama dair birçok konu ele alınır. Çocuk, kendisi için yazılmış ya da söylenmiş bir edebi üründe yaşadığı ortamın bir benzerini bulma, anlatılanlar ile yaşadıkları arasında bağlantı kurma ve karşılaştırma yapma imkânına sahip olur (Karatay, 2007). Böylece çocuk edebiyatı çocuğun yaşamı tanıması ve hatta yaşam hakkındaki ilk tecrübelerini oluşturabilmesi için çocuğa uygun bir ortam sağlar. Çocuk kitaplarında bulunması gereken ilkeleri ifade eden Sever (1995) de bu ilkeler içerisinde kitapların çocuğa yaşadığı çevreyi, ülkeyi, dünyayı gerçekçi bir şekilde tanıtmayı ve çocuğun bunlarla bütünleşmesine yardım etmesi gerektiğine yer verir. Bu ilkeyi destekleyici yönde yaşam ile edebi ürünler arasında ilişki kuran Kanter (2014, s. 569), “yaşamın, sadece deneyimlerle ya da verili gerçekliklerle değil toplumsal yaşamın katı gerçekliğine hazırlayacak ve sosyokültürel atmosferi tanıttak edebî ürünlerle de öğretilmesi” gerektiğinin altını çizer. Bu durumda çocuk edebi ürünlerde geçen olaylardan ve kişilerden yaşamı öğrenirken aynı zamanda ders çıkararak başka yaşamları deneyimleyebilir ve bu sayede kendi yaşam deneyimlerini de çeşitlendirebilir (Fırat, 2008). Böylelikle kitaplar yoluyla çocuklar tanımadığı yaşamları ve bu yaşamları deneyimleyen başka çocukları tanıyabilir. Kahramanların yaşadıklarına eşlik ederek farklı dünyalara açılabilir ve kolaylıkla o kahramanlarla empati kurabilirler.

Çocuk edebiyatı, çocuğun yaşamla alakalı çeşitli konularda fikir sahibi olmasında başvurulabilecek en sağlıklı yollardan biridir. Çocuk, kendisine uygun bir söylem oluşturularak çocuk edebiyatı aracılığıyla toplumda yaşanan ve toplumu etkileyen her konu ile önceden tanıştırılabilir. Yaşamı konu edinmesi sebebiyle de güncellik çocuk edebiyatının dikkate alınması gereken hususlardan biridir. Bu açıdan bakıldığında yaşanan güncel olayların, gündemde olan birçok konunun çocuk edebiyatında yansımaları, izleri görülmektedir. Göç ve mülteci konusu da bu izlerden biridir. Uluslararası Göç Örgütü’nün (IOM) yayımladığı Göç Terimleri Sözlüğü’ne (2009) göre göç, bir veya bir grup insanın süresi, yapısı ve nedeni fark etmeksizin uluslararası bir sınırı aşması veya kendi ülkeleri içinde yer değiştirmesi olarak tanımlanır. IOM yayımladığı 2020 Dünya Göç Raporu’nda dünya genelindeki uluslararası göçmenlerin sayısının yaklaşık 272 milyona ulaştığı ve bu sayının üçte ikisini yaklaşık 169 milyon göçmen işçinin oluşturduğu; geriye kalan kısmını ise ülkesinde yerinden edilmiş ve vatansız kişiler ile mültecilerin oluşturduğu belirtilmektedir. Rapora göre Türkiye dünyada en fazla göç alan 20 ülke arasında 12’nci sırada yer almaktadır. Türkiye’nin en fazla göç verdiği ülkelerin ise sırayla Almanya, Fransa, Hollanda, Avusturya ve ABD olduğu belirtilmektedir (IOM, 2020). Rapora genel olarak bakıldığında dünyada göçmen sayısındaki şaşırtıcı artışa geçtiğimiz yıllarda yaşanan şiddet olayları sebebiyle yerinden edilen ve mültecilik hayatına zorlanan insanların yol açtığı görülmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), 2021 yılının sonunda dünya çapında 89,1 milyon insanın zorla yerinden edildiğini ve bu sayının içerisinde 27,1 milyon mülteci, 53,2 milyon kendi ülkeleri içinde yerinden edilmiş kişi ve 4,6 milyon sığınmacının bulunduğunu açıklamıştır (UNHCR, 2021). Bu veriler, mülteci konusunun küresel bir sorun olduğunu net bir şekilde ortaya koymakta ve bu sebeple tüm dünyayı etkilediğini göstermektedir. Mültecilerin sayılarının artması aynı zamanda toplumu ilgilendiren her alanda görünürlüklerini de artırmaktadır. Türkiye de özellikle 2011 yılında Suriye’de ortaya çıkan iç savaşla birlikte göç, mültecilik, mülteci konuları ile ilgilenmek durumunda kalmıştır. 2011 yılından sonra Türkiye’ye gelerek toplumun her alanında görünmeye başlanan mülteciler bu konunun

ehemmiyetini göstermiştir. Mülteciler Derneği (2021), 2021 Kasım ayında Türkiye’de 3 milyon 738 bin Suriyeli olduğunu ve bu sayının 1 milyon 771 bin 666’sını yani toplam sayının %74’ünü 0-18 yaş aralığındaki çocukların oluşturduğunu açıklamıştır. Mülteci çocuk sayısının bu kadar fazla olması durumun vahametini daha çok arttırmaktadır. Çocukların bu zorlu koşullarda hem fiziksel hem de psikolojik olarak zorluk çektiği aşikârdır. Yapılan çalışmalarda da göçün öncesi ve sonrasında yaşanan olaylardan çocukların daha fazla etkilendiği görülmektedir (Yenen ve Ulucan, 2020). Fakat göç eylemi çift taraflı değerlendirilmeyi gerektirir. Bu açıdan göç, hem bu yolculukta bulunmak zorunda kalan insanlar için hem de yolculuğun son bulduğu yerde yaşayan insanlar için yeni hayat şartlarını da beraberinde getirmektedir.

Göç ve mültecilik konusu yetişkinler tarafından daha kolay anlaşılabilirken çocukların bakış açısıyla anlaşılmasının karışık ve zor olduğu söylenebilir. Burada da çocuklara bu konuları aktarmada etkili rol oynayan çocuk edebiyatı ürünlerinin önemi ortaya çıkmaktadır. Zira göç, sorun odaklı çocuk edebiyatı konularından biridir ve Türk çocuk edebiyatı eserlerinde yer almaktadır (Yılmaz ve Yakar, 2018). Bulut (2018) da son dönemlerde çocuk ve gençlik edebiyatında mültecilik konusunun ön plana çıkışına vurgu yapar ve bunun karşılaşılan yeni durumu anlatma ihtiyacı duyulmasından kaynaklandığını belirtir. Bununla birlikte sadece Türk değil birçok ülkenin çocuk edebiyatında da göç ve mültecilik konusunu ele alan eserlere rastlanmaktadır. Hatta Güngör (2020) Batı edebiyatında önemli bir yere sahip olan göç ve mültecilik konusunun artık dünya edebiyatının ortak konusu hâline dönüştüğünü belirtir. Bu sebeple bu çalışmada göç ve mültecilik konusunu ele alan Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarının birlikte incelenmesinin gerektiği düşünülmüştür. Bu eserler çocuklara çeşitli kurgular içerisinde göç ve mültecilik konularını sunmakta ve çocuğun kendi hayal dünyasında anlamlandırmasına katkı sağlamaktadır. Melanlıoğlu (2020a) çocuk edebiyatının bu konuyu çocukça anlatabileceğini ve çocuklarda ön yargı oluşturmadan empati duygularını geliştirebileceğini belirtmiştir. Çocuk edebiyatı eserleri çocukların mülteci farkındalığını kazanabilmelerine yardımcı olurken yaşamlarında yer alan bu konuyu daha iyi anlamlandırmalarına da katkı sağlayabilir. Çocuklar, kitaplar aracılığı ile konuya çevrelerindeki insanların mültecilere bakış açılarından sıyrılarak daha çok onları anlamaya çalışan bir anlayışla bakmayı öğrenebilir. Bu doğrultuda bu çalışmada göç ve mültecilik konusunu ele alan Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında hangi eğitsel iletilerin çocuklara sunulduğu araştırılmak istenmiştir.

Çocuk edebiyatında ileti, “sanatçının yapıtı oluşturmasına neden olan, çocukla paylaşmak istediği duygu ve düşüncedir. Çocuklarda oluşturmak istediği temel duyarlılık, onlara iletmek istediği asıl düşüncedir” (Sarıkaya ve Akdeniz, 2021, s. 94). İletiler çocukları duygu ve düşünce yönünden etkileyeceği için çocuk ile yazınsal metin arasındaki ilişkide önemli bir rol üstlenirler (Karagöz, 2018). Doğrudan ya da dolaylı aktararak çocuğun dünyasında eğitici işleve de sahip olabilmektedir. Bu durumda kitaplarda mevcut olan söylem ve sunulan uyaranlar çocuğun düşünce ve davranış yapısını doğrudan etkileyebilmektedir. Bu sebeple bu çalışmanın merkezinde Türkçe ve çeviri kitaplardaki eğitsel iletiler yer almaktadır. Çocukların duygu ve düşünce dünyaları üzerindeki etkisi düşünüldüğünde göç ve mültecilik gibi hassas bir konuda çocuklara farklı kültürlerden yazarların hangi eğitsel iletileri ne şekilde sundukları sorusu dikkat çekmektedir.

Alan yazını tarandığında Türkiye’de ve dünyada çocuk edebiyatında göç ya da mültecilik konuları üzerine yazılmış çocuk kitaplarını inceleyen çalışmaların oldukça sınırlı sayıda olduğu görülmüştür. Bu çalışmalarda çocuk kitaplarında göç ve mültecilik olgusu (Yakar, 2017; Altunbay ve Çakır, 2018; Altıparmak-Yılmaz ve Özcan, 2023), göç ve

göçmenlik (Temur ve Ertem, 2019), 21. yüzyıl krizi olarak mültecilik (Crawford vd., 2019), çocukların göç ve mültecilik konularına verdikleri cevaplar (Evans, 2017; Hope, 2018), mülteci çocuklar (Güngör ve Kıziler-Emer, 2020), mültecilerin deneyimleri (Ward ve Warren, 2019), kültürleşme stratejileri (Balta, 2018), kültürlerarası etkileşim (Melanlioğlu, 2020c), mülteci kimliğinin sunuluşu (Hope, 2008; Bulut, 2018), mülteci çocukların çatışmaları (Melanlioğlu, 2020b), duyarlılık eğitimi (Melanlioğlu, 2020a), değerler (Sönmez ve Yorulmaz, 2022), empati öğeleri (Dursun ve Eyüp, 2021), görsel metin uyumu (Büyükkız vd., 2022), ele alınan ortak temalar (Nath ve Grote-Garcia, 2017) ile kitapların içerik ve resimleme özellikleri (Strekalova-Hughes, 2019; Arıcı ve Işıtan, 2021) gibi konuların ele alınıp incelendiği bilinmektedir. Ancak çalışma kapsamında yapılan taramalarda göç ve mülteciliği konu alan çocuk kitaplarını eğitsel iletiler açısından inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Eğitsel iletiler üzerine çokça çalışma olmasına rağmen bu çalışmaların önemli bir kısmının genellikle belli bir yazarın ya da şairin eserlerinde yer alan iletileri belirlemeye yönelik olduğu görülmüştür (Akçay ve Bayram, 2015; Cesur ve Baş, 2015; Işık ve Aktaş, 2017; Tekin ve Büyükkız, 2019; Derman ve Acele, 2020; Cavga ve Eyüp, 2021). Bu çalışmada, alan yazınında yapılmış ve doğrudan bir yazarın ya da şairin eserleri üzerine odaklanılmış çalışmaların aksine; günümüz dünyasında çocukların hem televizyonda hem internette hem de çevrelerinde sıkça gördükleri, duydukları ya da karşılaştıkları konulardan biri olan göç ve mültecilik üzerine yazılmış çocuk edebiyatı ürünlerine odaklanılmıştır. Çocuk kitaplarında ele alınan bu konunun çocuklara hangi eğitsel iletiler aracılığıyla aktarıldığının önemli olduğu düşünülmektedir. Zira bu eğitsel iletilerin çocukların hem konuya hem de çevrelerinde gördükleri göçmen ya da mültecilere bakış açılarının, tutumlarının şekillenmesinde etkili olacağı düşünülmektedir. Çalışmada ayrıca göç ve mültecilik konusunu işleyen Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarının birlikte ele alınıp karşılaştırmalı olarak da incelenmesi amaçlanmıştır. Bunun göç ve mültecilik konusunun hem Türkiye’de hem de diğer ülkelerde çocuk kitapları aracılığıyla hangi eğitsel iletiler üzerinden çocuklara sunulduğunu göstermesi açısından dikkate değer olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte bu karşılaştırma ile göç ve mülteci konusunu ele alırken sunulan eğitsel iletiler arasında belirgin bir farklılığın olup olmadığını ve iletilerin nasıl aktarıldığını görmenin önemli olacağı düşünülmektedir. Tüm bunlardan hareketle bu çalışmanın amacı göç ve mültecilik konulu Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında yer alan eğitsel iletileri belirlemektir. Bu doğrultuda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Göç ve mültecilik konulu Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında hangi eğitsel iletiler yer almaktadır?
2. Göç ve mültecilik konulu Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında yer alan eğitsel iletilerin destekledikleri alanlar nelerdir?
3. Göç ve mültecilik konulu Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında yer alan eğitsel iletilerin destekledikleri alanlara dağılımları nasıldır?
4. Göç ve mültecilik konulu Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında yer alan eğitsel iletilerin aktarılış biçimleri nasıldır?

Yöntem

Araştırma Deseni

Nitel yönteme göre tasarlanan bu çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesinde, “araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizi” yapılır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 189). Doküman analizi çoğunlukla diğer yöntemlerle kullanılmakla birlikte tek başına bir

yöntem olarak da kullanılmaktadır (Bowen, 2009; Yıldırım ve Şimşek, 2018). Özellikle COVID-19 salgın sürecinde diğer uygulamalı yöntemlerin kullanılamaması doküman analizinin önemini daha çok ön plana çıkarmıştır (Morgan, 2021). Bu çalışmada da göç ve mültecilik konulu Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında yer alan eğitsel iletilerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Veri Kaynağı

Veri kaynağı oluşturulurken kitapların 6-14 yaş aralığındaki çocuklar için uygun olması, kitaplarda insan karakterinin yer alması ve 2010-2020 yılları arasında yayımlanmış olması dikkate alındığından çalışmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme yönteminde önceden çerçevesi belirlenmiş ölçütlere uygun tüm durumlar çalışılmaktadır. Bu ölçütler araştırmacılar tarafından oluşturulabileceği gibi hazır ölçütler de kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu çalışmada belirlenen ölçütler ise konu dikkate alınarak araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur.

Araştırmanın veri kaynağı daha önce yapılmış olan çalışmalardan ve araştırmacıların konu üzerine yaptığı çeşitli araştırmalar sonucunda belirlenmiştir. Yapılan araştırmalar sonucunda göç ve mülteciliği konu alan toplam 31 adet Türkçe ve çeviri çocuk kitabı tespit edilmiştir. Ancak kitaplar temin edildikten sonra bazı kitapların basım yıllarının 2010 yılından önce olması (Balık, Küçük Göçmen, Hitler Oyunağımı Çaldı) ve bazı kitapların da sadece hayvan karakterine yer vermesi (Hoş Geldiniz, Tombik Balık Mutluluk Peşinde) nedenleriyle 5 kitap çalışma kapsamından çıkarılmıştır. Böylece araştırmanın veri kaynağını göç ve mültecilik konulu orijinal basım dili Türkçe olan 13, İngilizce olan 7 ve Almanca, Fransızca, Felemenkçe, Yunanca, Japonca ve İspanyolca olan birer eser olmak üzere toplam 26 kitap oluşturmuştur. Kitaplara ait tanımlayıcı bilgiler Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Kitaplara ait tanımlayıcı bilgiler

Kitap kodu	Kitabın adı	Yazarı	Yayın evi	Orijinal dili	Yayı n yılı
AK	Akim Koşuyor	Claude K. Dubois	Ginko Çocuk	Fransızca	2019
BAHK	Benim Adım Hiç Kimse	Frank Cottrell Boyce	Tudem	İngilizce	2014
BAMD	Benim adım Mülteci değil	Kate Milner	Arden	İngilizce	2019
BD	Bulut Delisi	Leyla Ruhan Okyay	Can Çocuk	Türkçe	2017
Ç	Çabuksığınlar	Claude Grumberg	Yapı Kredi Yayınları	Fransızca	2016
ÇÇ	Çamur Çocuk	Steve Tasane	Genç Timaş	İngilizce	2019
ÇK	Çikolata Konuşur musun?	Cas Laster	Genç Timaş	İngilizce	2019
DİBŞ	Dünya İçin Bir Şans	Ece Erdoğan Levi	Hep Kitap	Türkçe	2017
EUM	Evinden uzakta (mülteci)	Pimm Van Hest	Gergedan	Felemenkçe	2017
HZ	Halepli Zeynep	Mevlana İdris Zengin	Vak Vak	Türkçe	2016
HK	Halep’ten Kaçış	N. H. Senzai	Bilge Baykuş	İngilizce	2020
JBU	Juju Beni Unutma	Çiğdem Sezer	Bilgi	Türkçe	2015
1K	Kaçış	Ayşe Yamaç	Bu	Türkçe	2015
KÇ	Kayıktaki Çocuk	Maya Mizuno	Timaş	Japonca	2017
KZ	Kırlangıç Zamanı	Ahmet Büke	Can Çocuk	Türkçe	2019

2K	Konaktakiler	Karin Karakaşlı	Günışığı Kitaplığı	Türkçe	2016
KKÇ	Kömür Karası Çocuk	Müge İplikçi	Günışığı Kitaplığı	Türkçe	2014
KOEU	Kuş Olsam Evime Uçsam	Güzin Öztürk	Tudem Yayınları	Türkçe	2016
KY	Kuzey Yıldızı	Güldem Şahan	Tudem	Türkçe	2019
MÇD	mavi çöl develeri	Maro Sfakianopoulou	Erdem	Yunanca	2017
TBK	Tarık ve Beyaz Karga	Kolektif- 10 Mülteci Çocuk	Sarıgaga Yayıncılık	Türkçe	2018
TA	Taştan Adamlar	Margriet Ruurs	Nesin	İngilizce	2017
TBDH	Tombik Balık Denizler Hepimizin	Habib Bektaş	Tudem	Türkçe	2017
USÇ	Umut Sokağı Çocukları	Gülsevin Kral	Günışığı Kitaplığı	Türkçe	2015
SKD	Suya Kavuşuncaya Dek	Linda Sue Park	Beyaz Balina Yayınları	İspanyolca	2010
Y	Yolculuk	Francesca Sanna	Taze Kitap	İngilizce	2018

*Kitap isimleri orijinal hâlleri değiştirilmeden kullanılmıştır. (Örnek: Benim adım Mülteci değil)

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmada verilerin toplanması doküman analizi için önerilen beş aşama doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Bu aşamalar (Forster 1995, Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 194'ten) "dokümanlara ulaşma, orijinalliği kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme ve veriyi kullanma" şeklinde sıralanmıştır. Bu doğrultuda ilk olarak çalışmada ele alınan çocuk kitapları belirlenmiş ve kitaplar yayınevlerinden ya da güvenilir kitap satış sitelerinden temin edilmiştir. Orijinalliği kontrol edilen kitaplar araştırmacılar tarafından okunarak genel bir izlenim elde edilmiştir. Çalışmanın amacına uygun olup olmadıkları, eğitsel iletiler açısından incelemenin mümkün olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Kitapların çalışma için uygun olduğuna karar verildikten sonra araştırmacılar kitap inceleme sürecinin nasıl olması ve eğitsel iletilerin ne şekilde tespit edilmesini belirlemek amacıyla araştırmada yer alan bir kitabı birlikte incelemişlerdir. Öncelikle bir tablo oluşturulmuş ve tabloda eğitsel iletinin bulunduğu kitap ve cümle, tespit edilen eğitsel ileti, iletinin kullanım sıklığı ve destekleyebileceği alan, bu iletinin geçtiği cümle ya da cümlelerde nasıl aktarıldığına dair sütunlara yer verilmiştir. Bu doğrultuda kitapların her bir cümlesinin dikkatli bir şekilde okunup belirlenen eğitsel iletilerin tabloya işlenmesine karar verilmiştir. Eğer bir kelime ya da kelime grubu kitaplarda farklı alanlara yönelik anlamlar içererek kullanılmışsa bu tür ifadeler not edilip birden fazla alan içerisinde bu eğitsel iletilere yer verilmiştir. Bir cümlede birden fazla eğitsel ileti olduğu takdirde tüm iletilerin kodlanmasına, mizah aracılığıyla olumsuz gibi sunulan ancak gerçekte olumlu yönü vurgulanmaya çalışılan eğitsel iletilerin de sayılmasına karar verilmiştir. Çalışmada kitaplar tamamen bitirildikten sonra belirlenen eğitsel iletilerin destekledikleri alanlara göre gruplandırılması yapılmıştır. Tespit edilen tüm eğitsel iletiler çalışma kapsamına dâhil edilmiştir.

Çalışmada verilerin analizinde içerik analizi yönteminden yararlanılmıştır. İçerik analizinde "birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamak" amaçlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 242). Bu doğrultuda öncelikle araştırmacılar tarafından kitaplarda yer alan tüm eğitsel iletiler belirlenmiş ve kodlamaları yapılmıştır. Kodlama yapılarak verileri anlamlandırmak, verileri anlamlı parçalara ayırmak ve elde

edilen verileri daha kapsamlı başlıklar altında sınırlandırmak amaçlanır (Creswell, 2017). Bu çalışmada da kodlamalar yapıldıktan sonra alan yazınında mevcut olan araştırmalardaki sınıflandırmalar dikkate alınarak kodlar uygun kategori başlıkları altında toplanmıştır. Bu kategoriler şunlardır (Akçay ve Baş, 2015; Cesur ve Baş, 2015) kişisel gelişimi desteklemeye yönelik eğitsel iletiler, toplumsal gelişimi destekleyen eğitsel iletiler, ulusal düşüncenin gelişimini destekleyen eğitsel iletiler, evrensel düşüncenin gelişimini destekleyen eğitsel iletiler, çevre bilinci gelişimini destekleyen eğitsel iletiler ve dini düşüncenin gelişimini destekleyen eğitsel iletiler. Çalışmada tespit edilen eğitsel iletiler ayrıca aktarılış biçimlerine göre de incelenmiştir. Burada ise eğitsel iletiler doğrudan aktarım ve dolaylı aktarım şeklinde kategorilere ayrılmıştır.

Belirlenen kategoriler ve ilgili eğitsel iletiler bulgulara tablolar hâlinde sunulmuştur. Uzman görüşüne başvurularak alınan dönütler doğrultusunda bulguların son şekli verilmiştir. Bulguların daha anlaşılır olması adına kitaplardan yapılan alıntılarda sayfa numaraları verilirken kitap isimleri için belirlenen kodlar kullanılmıştır. Bu kodlar veri kaynağını açıklarken Tablo 1’de sunulmuştur. Ancak veri kaynağında iki kitap için aynı kodlama karışıklığa sebep olabilir düşüncesiyle Kaçış kitabı ‘1K’, Konaktakiler ‘2K’ olarak kodlanmıştır. Çalışmada ayrıca belirlenen eğitsel iletilerin bulguların sunumu sırasında sıkça tekrarlanıp karışıklığa sebep olmaması adına belirlenen iletiler için de kodlar oluşturulmuştur. Her bir eğitsel iletinin bulunduğu kategorinin ilk harfi doğrultusunda kodlaması yapılmıştır. Bu kodlar da Tablo 2, Tablo 3, Tablo 4, Tablo 5, Tablo 6 ve Tablo 7’de verilmiştir. Bulgular bölümünde tablo açıklamalarından sonra kitaplardan verilen örneklere karar verilirken incelenen kitapların fazla olması ve tüm örneklerin verilmesinin mümkün olmaması sebebiyle en çok yer verilen eğitsel iletilerden örnekler sunulmuştur.

Araştırma konusu ile ilgili 26 kitap incelendikten sonra kitaplarda bulunan tüm eğitsel iletiler destekledikleri alanlara göre kategoriler altında toplanmıştır. Kategorilere göre ayrılan eğitsel iletiler, ait oldukları kategorinin ismine göre kodlanarak aşağıda yer alan Tablo 2, Tablo 3, Tablo 4, Tablo 5, Tablo 6 ve Tablo 7’de sunulmuştur. Kodlar alfabetik sıraya göre sıralanmıştır.

Tablo 2. Kişisel gelişimi destekleyen eğitsel iletiler

İleti kodu	İleti adı	İleti kodu	İleti adı
K1	Anlayış göstermek/saygı duymak	K40	Kavga etmemek
K2	Araştırma yapmak	K41	Kendine hâkim olmak
K3	Azimli olmak	K42	Kendini cesaretlendirmek
K4	Başarıya önem vermek	K43	Kendini keşfetmek/Kendini tanımak
K5	Başkalarını düşünmek/düşünceli davranmak	K44	Kitap okumaya önem vermek
K6	Bencil olmamak	K45	Kitapları sevmek/sevdirmek
K7	Bütünü görmek	K46	Liderlik yapmak
K8	Cesaretlendirmek	K47	Merak etmek
K9	Cesaretli olmak	K48	Merhametli olmak
K10	Çalışmanın önemi	K49	Mücadele etmek
K11	Çözüm üretmek	K50	Mütevazı olmak
K12	Dikkatli olmak	K51	Öğrenmeye istekli olmak
K13	Dostça davranmak	K52	Ön yargılı olmamak
K14	Dürüst olmak	K53	Öz güven sahibi olmak/Kendine güvenmek
K15	Düşünerek hareket etmek	K54	Özür dilemek

K16	Düzenli olmak	K55	Planlı olmak
K17	Elindeki imkânların kıymetini bilmek	K56	Rica etmek
K18	Emanete sahip çıkmak	K57	Sabretmek
K19	Emeğin karşılığını vermek	K58	Sağlığa önem vermek
K20	Empati kurmak	K59	Sanatı sevmek/sanata ilgi duymak
K21	Fedakâr olmak	K60	Sorgulamak
K22	Gerçekleri görmek	K61	Sorumluluk almak/aldığı görevi yerine getirmek
K23	Girişimci olmak	K62	Sorunlardan kaçmamak
K24	Giyimine özen göstermek	K63	Söz dinlemek
K25	Güçlü olmak	K64	Şefkat göstermek
K26	Güven duymak	K65	Temizliğe önem vermek
K27	Hakkı savunmak/Hakkını savunmak	K66	Teskin etmek/yatıştırmak
K28	Hatalarını düzeltmek	K67	Teşekkür etmek
K29	Hayal gücünü kullanmak/hayal etmek	K68	Umut etmek
K30	Hayata olumlu bakmak	K69	Vazgeçmemek
K31	Hedef belirlemek	K70	Verilen sırta sahip çıkmak
K32	Hediye etmek	K71	Verilen sözleri yerine getirmek
K33	Hoşgörülü davranmak	K72	Yalan söylememek
K34	İdareli kullanmak	K73	Yanlış davranışlara karşı tepki göstermek
K35	İsraf etmemek	K74	Yaşama ve yaşamaya önem vermek
K36	İyi insan olmak	K75	Yeni fikirler üretmek
K37	İyilik yapmak	K76	Yeniliklere ve farklılıklara açık olmak
K38	Karar vermek	K77	Zamana uygun tercihlerde bulunmak
K39	Kararlı olmak	K78	Zor durumları yönetmek

Kişisel gelişimi destekleyen eğitsel iletiler kategorisinde 78 kod bulunmaktadır.

Tablo 3. Toplumsal gelişimi destekleyen eğitsel iletiler

İleti kodu	İleti adı	İleti kodu	İleti adı
T1	Adil olmak	T24	İkramda bulunmak
T2	Ahlaki kurallara/görgü kurallarına dikkat etmek	T25	İnsanlar ile alay etmemek
T3	Aile sevgisi/ailenin önemi	T26	İnsanlara lakap takmamak
T4	Arkadaşlığa önem vermek	T27	İş birliği yapmak
T5	Başkalarını sevindirmek	T28	İş bölümü yapmak
T6	Birlik olmak	T29	İzinsiz bir şey almamak/bir şeye dokunmamak
T7	Büyüklerle saygılı olmak	T30	Konuşma ve dinleme kurallarına uymak
T8	Büyüklerle yardım etmek	T31	Kültürel mirasın aktarımına önem vermek
T9	Çocuğa değer vermek	T32	Mahremiyete önem vermek
T10	Çocuğa ve aileye zaman ayırmak	T33	Nasihah etmek
T11	Çocuğu belli bir kalıba sokmamak	T34	Paylaşmak
T12	Çocuğu teşvik etmek	T35	Saygılı/nezaketli davranmak
T13	Çocukları sevmek/çocukları korumak	T36	Selamlaşma

T14	Davet etmek	T37	Sevgiye önem vermek
T15	Dertleşmek	T38	Sosyal etkinliklere katılmak
T16	Destek olmak	T39	Tarihe ve tarihi kişiliklere önem vermek
T17	Ebeveynlerden izin almak	T40	Teknolojiye önem vermek
T18	Eğitime önem vermek	T41	Teknolojiyi kullanmak
T19	Farklı yerleri ve farklı kültürleri tanımak	T42	Yardım etmek
T20	Fikir alışverişinde bulunmak	T43	Yasalara/kurallara uymak
T21	Görünüşe göre yargılamamak	T44	Yazım kurallarına dikkat etmek
T22	Haberleri takip etmek	T45	Yeni arkadaşlar edinmek/arkadaş olmak
T23	Huzuru sağlamak	T46	Yeni tanışılan insanlara iyi davranmak

Toplumsal gelişimi destekleyen eğitsel iletiler kategorisinde 46 kod yer almaktadır.

Tablo 4. Ulusal düşüncenin gelişimini destekleyen eğitsel iletiler

İleti kodu	İletinin adı
U1	Vatansever olmak

Ulusal düşüncenin gelişimini destekleyen eğitsel iletiler kategorisinde bir kod bulunmaktadır.

Tablo 5. Evrensel düşüncenin gelişimini destekleyen eğitsel iletiler

İleti kodu	İletinin adı	İleti kodu	İletinin adı
E1	Ayrımcılık Yapmamak	E5	Eşitlik
E2	Barışın önemi	E6	İnsan Hakları
E3	Çocuk hakları	E7	Özgürlük
E4	Eğitim hakkı	E8	Yaşama hakkı/İnsan hayatının önemi

Evrensel düşüncenin gelişimini destekleyen eğitsel iletiler kategorisinde 8 kod yer almaktadır.

Tablo 6. Çevre bilinci gelişimini destekleyen eğitsel iletiler

İleti kodu	İletinin adı	İleti kodu	İletinin adı
Ç1	Bitkileri sevmek	Ç3	Doğayı sevmek
Ç2	Çevreyi temiz tutmak	Ç4	Hayvanları sevmek/hayvanları korumak

Çevre bilincinin gelişimini destekleyen eğitsel iletiler kategorisinde 4 kod bulunmaktadır.

Tablo 7. Dini düşüncenin gelişimini destekleyen eğitsel iletiler

İleti kodu	İletinin adı	İleti kodu	İletinin adı
D1	Dua etmek	D4	Helal ve haramı bilmek
D2	Günah ve sevabı bilmek	D5	Şükretmek
D3	Helalleşmek	D6	Tevekkül etmek

Dini düşüncenin gelişimini destekleyen eğitsel iletiler kategorisinde 6 kod yer almaktadır.

Geçerlik ve Güvenirlilik

Araştırmada geçerlik ve güvenilirliği sağlamak amacıyla araştırmacılar tarafından bazı önlemler alınmıştır. İlk olarak araştırmanın veri kaynağını oluşturacak olan çocuk

kitapları temin edilirken kitapların yayınevlerinden ya da internetteki güvenilir kitap satış sitelerinden alınmasına özen gösterilmiştir. Elde edilen kitapların belirlenen ölçütlere uygun olup olmadığı tekrar kontrol edilip uygun olmayan kitaplar araştırmadan çıkarılmıştır. Uzman incelemesi araştırmacının araştırmaya yaklaşım biçiminin anlaşılmasına ve bu yaklaşımın araştırmaya uygunluğunun belirlenmesine katkı sağlar (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu nedenle veri kaynağı temin edildikten sonra uzman görüşüne başvurularak analiz sürecinin nasıl ilerlemesi gerektiği belirlenmiş ve uzman ile araştırmacı bir veri kaynağını beraber inceleyip belirli kıstaslar belirlemişlerdir (Verilerin Toplanması ve Analizi bölümünde süreç anlatılmıştır). Sonrasında diğer kitaplar belirlenen kıstaslar doğrultusunda araştırmacı tarafından incelenmeye devam edilmiştir. Veri kaynağını oluşturan bazı kitaplar rastgele seçilmiş olup iki uzman (bir öğretmen, bir psikolog) tarafından da kodlanmıştır ve araştırmacının tespit ettiği veriler ile tutarlı olup olmadıklarına bakılmıştır. İncelemeler sonucunda aynı olan veriler ana tabloya aktarılmış ancak farklılık gösteren veriler üzerine uzmanlar kendi aralarında istişare yaparak ortak bir karara varmışlardır. Ana tabloya da alınan ortak karar doğrultusunda veriler işlenmiştir. Merriam (2018) nitel çalışmalarda insan ve insanların başlıca araç olmasının araştırmalarda bazı problemlere yol açtığını ve bu sebeple süreci farklı insanlar ile yürüterek araştırmanın nasıl yönlendirilmesi gerektiğini görmenin önemli olduğuna değinir. Bu sebeple de veri analiz sürecinde belirtilen bu hususlara özen gösterilmiştir. Elde edilen verilerin okura kolayca aktarılabilmesi için bulgular kısmında veriler yorum yapılmadan tablolar ile okuyucuya sunulmuştur. Tablolarda sunulan sayısal verilere dair ayrıca örnekler de verilerek bulguların güvenilirliği artırılmaya çalışılmıştır.

Bulgular

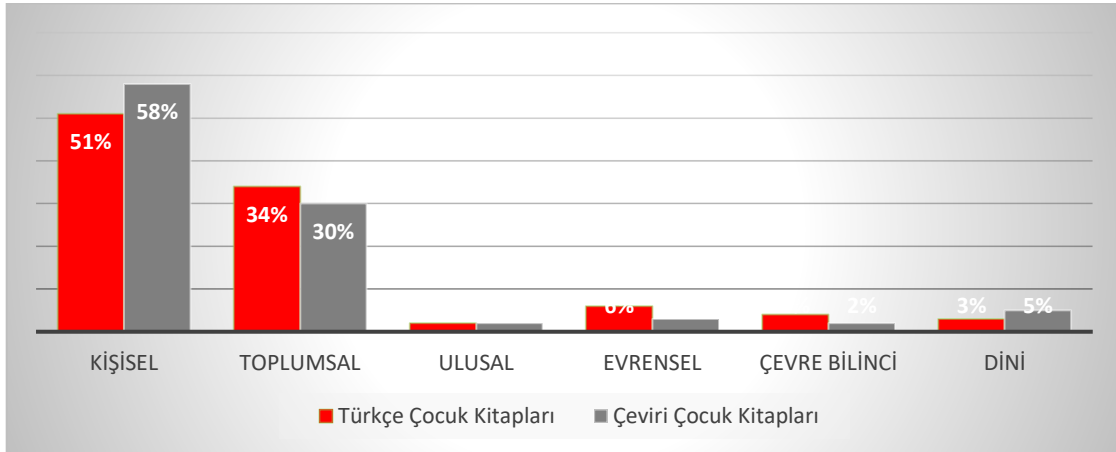
Bu bölümünde göç ve mültecilik konulu Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarındaki eğitsel iletilerin desteklediği alanlara göre oluşturulan kategorilere ve bu eğitsel iletilerin aktarılış biçimlerine yönelik bulgulara yer verilmektedir.

Eğitsel İletilerin Destekledikleri Alanlara Ait Bulgular

Çalışmada ele alınan göç ve mültecilik konulu Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarındaki eğitsel iletiler destekledikleri alanlara göre altı kategori altında toplanmıştır. Bu kategorilere ait bulgular aşağıda sunulmuştur.

Kitaplardaki Eğitsel İletilerin Destekledikleri Alanlara Göre Dağılımları

Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında yer alan eğitsel iletilerin destekledikleri alanlara dair dağılım oranları Grafik 1’de sunulmuştur.



Grafik 1: Kitaplardaki eğitsel iletilerin destekledikleri alanlara dair dağılım oranları

Grafik 1’de görüldüğü üzere Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında yer alan eğitsel iletilerin destekledikleri alanlara ait dağılım oranları birbirine benzerlik göstermektedir. Araştırmada ele alınan Türkçe çocuk kitaplarında toplam 896, çeviri çocuk kitaplarında ise toplam 773 eğitsel iletiye yer verildiği belirlenmiştir. Hem Türkçe (f=454, %51) hem de çeviri kitaplarda (f=450, %58) yer verilen eğitsel iletilerin en çok kişisel gelişimi destekleyen alana yönelik olduğu görülmüştür. Türkçe (f=302, %34) ve çeviri kitaplarda kişisel gelişimi toplumsal gelişimi destekleyen iletilerin takip ettiği belirlenmiştir. Eğitsel iletilerin destekledikleri diğer alanlara bakıldığında hem Türkçe hem de çeviri kitaplarda oranların oldukça az ve birbirine yakın olduğu tespit edilmiştir. Ulusal düşünceyi destekleyen iletilerin kitaplarda aynı oranlarda olduğu; evrensel düşünceyi ve çevre bilincini destekleyen iletilerin Türkçe kitaplarda; dini düşünceyi destekleyen iletilerin ise çeviri kitaplarda kısmen daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır.

Kitaplarda Yer Alan Kişisel Gelişimi Destekleyen Eğitsel İletiler

Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarındaki kişisel gelişimi destekleyen eğitsel iletilerin kullanım sıklıkları ve yüzdeleri Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Kişisel gelişimi destekleyen eğitsel iletilerin kullanım oranları

Kod	Türkçe		Çeviri		Kod	Türkçe		Çeviri	
	f	%	f	%		f	%	f	%
K1	2	0.4	-	-	K40	1	0.2	-	-
K2	-	-	3	0.7	K41	--	-	2	0.4
K3	4	0.9	3	0.7	K42	1	0.2	10	2.2
K4	1	0.2	-	-	K43	3	0.7	2	0.4
K5	83	18.3	36	8	K44	3	0.7	2	0.4
K6	-	-	1	0.2	K45	1	0.2	8	1.8
K7	1	0.2	-	-	K46	-	-	3	0.7
K8	6	1.3	16	3.6	K47	8	1.8	12	2.7
K9	3	0.7	6	1.3	K48	3	0.7	3	0.7
K10	2	0.4	2	0.4	K49	-	-	2	0.4
K11	12	2.6	5	1.1	K50	-	-	1	0.2
K12	6	1.3	27	6	K51	4	0.9	5	1.1
K13	1	0.2	2	0.4	K52	3	0.7	-	-
K14	3	0.7	-	-	K53	4	0.9	4	0.9
K15	-	-	1	0.2	K54	10	2.2	9	2
K16	-	--	1	0.2	K55	5	1.1	5	1.1
K17	6	1.3	1	0.2	K56	5	1.1	8	1.8
K18	1	0.2	-	-	K57	1	0.2	-	-
K19	1	0.2	-	-	K58	3	0.7	8	1.8
K20	18	3.9	33	7.3	K59	10	2.2	9	2
K21	6	1.3	1	0.2	K60	24	5.3	7	1.6
K22	-	-	1	0.2	K61	12	2.6	24	5.3
K23	1	0.2	1	0.2	K62	-	-	3	0.7
K24	-	-	1	0.2	K63	11	2.4	4	0.9
K25	-	-	2	0.4	K64	-	-	3	0.7
K26	6	1.3	9	2	K65	-	-	2	0.4
K27	9	2	4	0.9	K66	38	8.4	20	4.4
K28	1	0.2	2	0.4	K67	26	5.7	71	15.8
K29	36	7.9	7	1.6	K68	32	7	13	2.9
K30	1	0.2	-	-	K69	3	0.7	9	2
K31	4	0.9	4	0.9	K70	-	-	1	0.2
K32	3	0.7	7	1.6	K71	2	0.4	4	0.9

K33	1	0.2	-	-	K72	4	0.9	-	-
K34	1	0.2	1	0.2	K73	1	0.2	-	-
K35	-	-	3	0.7	K74	1	0.2	1	0.2
K36	4	0.9	-	-	K75	-	-	1	0.2
K37	7	1.5	-	-	K76	-	-	6	1.3
K38	3	0.7	7	1.6	K77	1	0.2	-	-
K39	1	0.2	-	-	K78	-	-	1	0.2
Toplam						454	99.7	450	99.7

Tablo 8 incelendiğinde araştırmada ele alınan göç ve mülteci konulu Türkçe çocuk kitaplarında kişisel gelişimi desteklemeye yönelik 59 farklı olmak üzere toplam 454 eğitsel ileti yer alırken çeviri çocuk kitaplarında 62 farklı olmak üzere toplam 450 eğitsel iletinin yer aldığı görülmektedir. Türkçe kitaplarda ön plana çıkan eğitsel iletilerin başkalarını düşünmek (f=83, %18.3), karar vermek (f=38, %8.4), hayal gücünü kullanmak (f=36, %7.9), umut etmek (f=32, %7), teşekkür etmek (f=26, %5.7) ve sorgulamak (f=24, %5.3) olduğu belirlenmiştir. Çeviri kitaplarda ise teşekkür etmek (f=71, %15.8), başkalarını düşünmek (f=36, %8), empati kurmak (f=33, %7.3), dikkatli olmak (f=27, %6), sorumluluk almak (f=24, %5.3) ve bir kişiyi teskin etmek (f=20, %4.4) gibi eğitsel iletilerin ön plana çıktığı görülmüştür. Türkçe kitaplarda karar vermek, yaşama ve yaşamaya önem vermek, zamana uygun tercihlerde bulunmak, emanete sahip çıkmak, bütünü görmek, sabretmek, başarıya önem vermek, yanlış davranışlara karşı tepkide bulunmak, emeğin karşılığını vermek, çalışmaya önem vermek, girişimci olmak, kararlı olmak, kavga etmemek, hayata olumlu bakmak ve hoşgörülü davranmak iletilerinin en az yerilen eğitsel iletiler olduğu belirlenmiştir. Çeviri kitaplarda ise yaşama ve yaşamaya önem vermek, bencil olmamak, düzenli olmak, verilen sırta sahip çıkmak, mütevazı olmak, düşünerek hareket etmek, fedakâr olmak, idareli kullanmak, kendine hâkim olmak, girişimci olmak, yeni fikirler üretmek, hayata olumlu bakmak, giyimine özen göstermek, mücadele etmek, zor durumları yönetmek ve gerçekleri görmek iletilerinin en az yer alan eğitsel iletiler olduğu görülmüştür.

Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında kişisel gelişimi desteklemeye yönelik 42 farklı eğitsel iletinin ortak olduğu belirlenmiştir. Bu iletiler içerisinde başkalarını düşünmek ve teşekkür etmek eğitsel iletilerinin hem Türkçe hem de çeviri kitaplarda en çok kullanılan iletiler arasından yer aldığı görülmüştür. Sadece Türkçe çocuk kitaplarında yer alan kişisel gelişimi desteklemeye yönelik 18 farklı eğitsel ileti olduğu tespit edilmiştir. Bu eğitsel iletiler şunlardır: zamana uygun tercihlerde bulunmak, emanete sahip çıkmak, bütünü görmek, yalan söylememek, anlayış göstermek/saygı duymak, sabretmek, başarıya önem vermek, yanlış davranışlara karşı tepki göstermek, iyilik yapmak, emeğin karşılığını vermek, elindeki imkânların kıymetini bilmek, kararlı olmak, kavga etmemek, iyi insan olmak, hayata olumlu bakmak, hoşgörülü olmak, dürüst olmak, ön yargılı olmamak. Sadece çeviri çocuk kitaplarında ise 19 farklı eğitsel iletinin yer aldığı belirlenmiştir. Kitaplarda yer alan eğitsel iletiler şu şekildedir: araştırma yapmak, bencil olmamak, düzenli olmak, verilen sırta sahip çıkmak, mütevazı olmak, temizliğe önem vermek, yeniliklere ve farklılıklara açık olmak, liderlik yapmak, güçlü olmak, düşünerek hareket etmek, şefkat göstermek, kendine hâkim olmak, sorunlardan kaçmamak, yeni fikirler üretmek, israf etmemek, giyimine özen göstermek, mücadele etmek, zor durumları yönetmek, gerçekleri görmek.

Türkçe kitaplardan örnekler cümlelere aşağıda yer verilmiştir:

(K5) Başkalarını düşünmek/düşünceli davranmak: *Gözleri doldu Tevfik'in aslında çocukları anne babalarının özellikle yolladığını biliyor. 'Biz sana güveniyoruz. Çocuklarımız seni*

seviyor. Burası senin de evin,' demek istediler, hissediyor. Çınar'ı da, Poyraz'ı da oğlu gibi sevdiğini hissediyor. (2K, s. 103)

(K68) Umut etmek: Hiç bile değil, hayat değişebilirmiş! Dedim. Benim annem, Kara gün kararır kalmaz, der hep. Güzel günler de olabilir. (BD, s. 62)

(K63) Söz dinlemek: Annem 'Çocuklar söz dinlemezse başlarına hep aksilik gelir,' derdi. Dinlemedim onu, dışarı çıktım. Ellerimle başımı kapatıyorum, belki kurşunlar beni görmez. Kıpırdamıyorum, ne yapacağım şimdi? Nereye saklansam? Keşke annemi dinleseydim! (KOEÜ, s. 8)

(K55) Planlı olmak: Babam denize açılma gününü ve saatini bir hafta önce ilan etti. Annem, elinde bir not defteri ile dolaşmaya, program yapmaya başladı. İlk işi alışveriş listesi hazırlamak oldu. Seyahatimizin altı gün süreceğini öngörüyordu babam. Hangi adalara uğrayacağımız, nerede kaç saat kalacağımız, nerelerden alışveriş yapacağımız birinci kaptan tarafından planlanmış, rota çizilmişti. (KY, s. 35-36)

Çeviri kitaplarda yer alan örnek cümleler aşağıda sunulmuştur:

(K67) Teşekkür etmek: Girişe döndüğümüzde Nadima, Chloe'nin koluna hafifçe dokundu, derin bir nefes aldı ve 'Beni doğum günü partine davet ettiğin için teşekkür ederim.' (ÇK, s. 101-102)

(K12) Dikkatli olmak: Yengesinin geçen haftaki konuşmalarını hatırladı. Ağır ve dikkatli bir şekilde hareket etmeli iki gruba da görünmemeliyiz. Oraya ulaşmak iki saatimizi alabilir diyen Lina'nın sözleri hâlâ kulaklarında çınlıyordu. (HK, s. 24)

(K5) Başkalarını düşünmek/düşünceli davranmak: Ancak biz yola çıktıktan sonra, L ve V, O'yu aralarında sallaya sallaya yürürken Charity'nin de aç olabileceği aklıma geliyor. Krakerlerden de hiç yemedi. (ÇÇ, s. 93)

(K42) Kendini cesaretlendirmek: Salva görebildiği kadarıyla önünde uzanan insan kalabalığına baktı. Yüreğinin biraz ezildiğini hissetti ama ellerini sıkıca yumruk yaptı ve kendi kendine bir söz verdi. Eğer buradalarsa, onları bulacağız. (SKD, s.77)

(K68) Umut etmek: Yeni anılar, yeni umutlar, yeni düşler biriktireceğiz. (TA, s. 31)

Kitaplarda Yer Alan Toplumsal Gelişimi Destekleyen Eğitsel İletiler

Göç ve mülteci konulu Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarındaki toplumsal gelişimi desteklemeye yönelik eğitsel iletilerin kullanım sıklıkları ve yüzdeleri Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9. Toplumsal gelişimi destekleyen eğitsel iletilerin kullanım oranları

Kod	Türkçe		Çeviri		Kod	Türkçe		Çeviri	
	f	%	f	%		f	%	f	%
T1	-	-	2	0.9	T24	12	4	7	3
T2	2	0.7	6	2.6	T25	2	0.7	1	0.4
T3	58	19.2	16	6.9	T26	3	1	-	-
T4	27	8.9	6	2.6	T27	6	2	1	0.4
T5	3	1	-	-	T28	4	1.3	5	2.1
T6	1	0.3	9	3.9	T29	-	-	3	1.3
T7	-	-	3	1.3	T30	1	0.3	-	-
T8	-	-	10	4.3	T31	-	--	1	0.4
T9	13	4.3	5	2.1	T32	-	-	2	0.9
T10	17	5.6	4	1.7	T33	4	1.3	1	0.4
T11	1	0.3	-	-	T34	3	1	7	3
T12	1	0.3	-	-	T35	4	1.3	6	2.6

T13	5	1.7	-	-	T36	11	3.6	23	9.9
T14	-	-	1	0.4	T37	8	2.6	1	0.4
T15	4	1.3	-	-	T38	3	1	1	0.4
T16	13	4.3	10	4.3	T39	1	0.3	4	1.7
T17	4	1.3	2	0.9	T40	1	0.3	-	-
T18	7	2.3	4	1.7	T41	-	-	4	1.7
T19	-	-	13	5.6	T42	68	22.5	51	21.9
T20	1	0.3	1	0.4	T43	1	0.3	4	1.7
T21	6	2	-	-	T44	-	--	1	0.4
T22	-	-	2	0.9	T45	6	2	14	6
T23	-	-	1	0.4	T46	1	0.3	1	0.4
Toplam						302	99.6	233	99.9

Tablo 9 incelendiğinde göç ve mülteci konulu Türkçe çocuk kitaplarında toplumsal gelişimi desteklemeye yönelik 302 eğitsel ileti yer alırken çeviri kitaplarda 233 eğitsel iletinin yer aldığı görülmektedir. Toplumsal gelişimi desteklemeye yönelik Türkçe kitaplarda 34 çeviri kitaplarda ise 37 farklı eğitsel iletinin olduğu belirlenmiştir. Türkçe çocuk kitaplarında en çok yer alan eğitsel iletilerin yardım etmek (f=68, %22.5), aile sevgisi (f=58, %19.2), arkadaşlığa önem vermek (f=27, %8.9) ve çocuklara/aileye zaman ayırmak (f=17, %5.6) olduğu ortaya çıkmıştır. Çeviri kitaplarda ise yardım etmek (f=51, %21.9), selamlaşmak (f=23, %9.9), aile sevgisi (f=16, %6.9) ve yeni arkadaşlar edinmek (f=14, %6) eğitsel iletilerinin ön plana çıktığı görülmüştür. Türkçe kitaplarda en az görülen eğitsel iletilerin yasalara kurallara uymak, tarihe ve tarihi kişiliklere önem vermek, yeni tanışılan insanlara iyi davranmak, teknolojiye önem vermek, çocuğu belli bir kalıba sokmamak, çocuğu teşvik etmek, fikir alışverişinde bulunmak, konuşma ve dinleme kurallarına uymak olduğu belirlenmiştir. Çeviri kitaplarda ise en az görülen eğitsel iletilerin huzuru sağlamak, yazım kurallarına dikkat etmek, iş birliği yapmak, kültürel mirasın aktarımının önemi, yeni tanışılan insanlara iyi davranmak, sevgiye önem vermek, sosyal etkinliklere katılmak, insanlar ile alay etmemek, nasihat etmek, fikir alışverişinde bulunmak, haberleri takip etmek, mahremiyete önem vermek, adil olmak, ahlaki/görgü kurallarına dikkat etmek, ebeveyninden izin almak olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 9'da Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında toplumsal gelişimi desteklemeye yönelik toplam 25 farklı eğitsel iletinin ortak olduğu görülmektedir. Bu ortak eğitsel iletilerden hem Türkçe hem de çeviri kitaplarda en çok rastlanılanların yardım etmek ve aile sevgisi olduğu tespit edilmiştir. Sadece Türkçe kitaplarda toplumsal gelişimi desteklemeye yönelik 9 farklı eğitsel iletinin olduğu belirlenmiştir. Bu eğitsel iletiler şunlardır: çocukları sevmek/çocukları korumak, teknolojiye önem vermek, dertleşmek, başkalarını sevindirmek, görünüşe göre yargılamamak, çocuğu belli bir kalıba sokmamak, çocuğu teşvik etmek, insanlara lakap takmamak, konuşma ve dinleme kurallarına uymak. Sadece çeviri çocuk kitaplarında ise 12 farklı eğitsel iletinin toplumsal gelişimi desteklemeye yönelik olduğu belirlenmiştir. Kitaplarda yer alan bu eğitsel iletiler şunlardır: haberleri takip etmek, izinsiz bir şey almamak/başkalarının eşyalarına izinsiz dokunmamak, mahremiyete önem vermek, davet etmek, teknolojiyi kullanmak, adil olmak, büyüklere saygılı olmak, büyüklere yardım etmek, farklı yerleri ve kültürleri tanımak, huzuru sağlamak, yazım kurallarına dikkat etmek, kültürel mirasın aktarımının önemi.

Türkçe kitaplardaki eğitsel iletilere dair örneklere aşağıda yer verilmiştir:

(T42) Yardım etmek: *Melahat Hanım Teyze onu evine aldı. Babama da ocağı sarmasını söyledi. Babam ocağı büyük kâğıtlarla sardı, ipe bağladı. Düğümün üzerine bir bez de sardı. Böyle daha kolay taşımış, eli acımazmış... Melahat Hanım Teyze babamı çağırdı. Bir sürü daha paket, torba verdi. (JBU, s. 47)*

(T3) Aile sevgisi/ailenin önemi: *Çizgisi kayboldu babamın. Konuşunca komiklik yapmışım gibi olur bazen. Neden bana güler, anlamam. Olsun gülsünler. Üzülsün istemem onlar.* (KOEÜ, s. 87)

(T4) Arkadaşlığa önem vermek: *Yusuf arkadaşımı yine kuyuda bırakmamıştı. Damre yine ölmemişti... Yusuf elindeki demir çubuğu devrik arabanın bedenine çarptı yeniden... 'Niye vurdunuz çocuğa?' dedi.* (KZ, s. 49)

(T33) Nasihat etmek: *Koca Reis de biliyor onların adını. İnsanlara güveneceksin, onları seveceksin, ama korkuluklara dikkat edeceksin Salif, demişti. Koca Reis işte ya! Her şeyi bilir ve görürdü o.* (KKÇ, s. 16)

(T10) Çocuğa ve aileye zaman ayırmak: *Babamın işleri elverdikçe hafta sonları ailece denize açılmaya gidiyorduk...* (KY, s. 35)

Çeviri kitaplardan örnek cümleler aşağıda sunulmuştur:

(T42) Yardım etmek: *Elinden geldiğince istihbarat, yönetim ve ordudaki bağlantılarımı kullanarak bu insanların gereksinimlerini ya da ihtiyaç duyduğu bilgileri edinmelerine yardımcı oluyordum.* (HK, s. 258-259)

(T8) Büyüklere yardım etmek: *İyi misiniz? diye sordu Basel, yaşlı adamın arabaya binmesine yardımcı olurken... Boğazını temizleyen Mazen amca, 'Ciğerlerim zarar görmüş evlat,' dedi Nadya'nın uzattığı, plastik şişeden bir yudum su içti* (HK, s. 150)

(T24) İkranda bulunmak: *Nadima bir poşet çıkarıp açtı ve içinden takımımızdaki herkese birer lokum uzattı.* (ÇK, s. 181)

(T9) Çocuğa değer vermek: *Anne babalarının canları ciğerleri, dinleyin!* (Ç, s. 15)

(T3) Aile sevgisi/aile sevgisinin önemi: *Annem hâlâ birlikte olduğumuz için çok şanslı olduğumuzu söyledi.* (Y, s. 36)

Kitaplarda Yer Alan Ulusal Düşüncenin Gelişimini Destekleyen Eğitsel İletiler

Göç ve mülteci konulu Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında yer alan ulusal düşüncenin gelişimini destekleyen eğitsel iletilerin kullanım sıklıkları ve yüzdeleri Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10. Ulusal düşüncenin gelişimini destekleyen eğitsel iletilerin kullanım oranları

Kod	Türkçe		Çeviri	
	f	%	f	%
U1	21	100	12	100
Toplam	21	100	12	100

Tablo 10 incelendiğinde göç ve mülteci konulu hem Türkçe hem de çeviri çocuk kitaplarında ulusal düşüncenin gelişimini destekleyen eğitsel iletilerin sadece vatansever olmak iletilisi olduğu belirlenmiştir. Vatansever olmak iletilisine Türkçe kitaplarda 21 defa çeviri kitaplarda ise 12 defa yer verildiği görülmektedir. Ulusal düşüncenin gelişimini destekleyen eğitsel iletilerin Türkçe kitaplarda çeviri kitaplara oranla kısmen biraz daha fazla olmasına rağmen genel olarak her iki alanda da oldukça az olduğu tespit edilmiştir.

Türkçe çocuk kitaplarından örnek cümlelere aşağıda yer verilmiştir:

(U1) Vatansever olmak: *Ülkem gözümde tütüyor! Dağını, taşını, havasını, suyunu bile özledim!... 'Kendi kendime söz verdim. Sizi rahata kavuşturduktan sonra dönecek, ülkemi kurtarmak için savaşımı verecektim ama olmadı... Gerçekten çok özlemişti ülkesini... Dinmeyecek de... Ne zaman ülkemize dönersek o zaman rahatlayabileceğiz. El yurdu yurt olmaz. Ama şimdilik başka seçeneğimiz yok.* (1K, s. 191)

Ben dönmek isterim. Eğilip bir avuç toprak aldım. Toprak, biraz ülke kokar! Annemle göz göze geldik. Bir şey demedi bana. Cebime koydum toprağı... Toprak yapıştı avuçlarıma. Silmem ben onları. Toprak, biraz da ev kokar. (KOEÜ, s. 22)

Çeviri çocuk kitaplarından örnek cümleler aşağıda sunulmuştur:

(U1) Vatansever olmak: *Çok sevilen büyük çocuk, önceki gün terk edilen ülkenin patikalarında, yollarında yürüyor ve yürüdükçe içinden bilinmedik bir canlılık, eşsiz, tarifsiz bir neşe yükseliyor. (Ç, s. 48)*

Burası bizim toprağımız, yuvamız. Bizler burada, Suriye topraklarında atalarımızın yanına gömüleceğiz, diye devam etti. (HK, s. 260)

Kitaplarda Yer Alan Evrensel Düşüncenin Gelişimini Destekleyen Eğitsel İletiler

Göç ve mülteci konulu Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarındaki evrensel düşüncenin gelişimini destekleyen eğitsel iletilerin kullanım sıklıkları ve yüzdeleri Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. Evrensel düşüncenin gelişimini destekleyen eğitsel iletilerin kullanım oranları

Kod	Türkçe		Çeviri		Kod	Türkçe		Çeviri	
	f	%	f	%		f	%	f	%
E1	2	3.6	6	25	E5	4	7.3	2	8.3
E2	36	65.5	4	16.7	E6	3	5.5	1	4.2
E3	2	3.6	1	4.2	E7	1	1.8	8	33.3
E4	3	5.5	1	4.2	E8	4	7.3	1	4.2
Toplam						55	100.1	24	100.1

Tablo 11 incelendiğinde göç ve mülteci konulu Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında evrensel gelişimi destekleyen eğitsel iletilerin var olduğu görülmektedir. Bu eğitsel iletilerin çeviri çocuk kitaplarına (f=24) nispeten Türkçe çocuk kitaplarında (f=55) daha ön planda olduğu belirlenmiştir. Türkçe kitaplarda en çok yer alan iletilerin barışın önemi (f=36, %65.5) olduğu görülürken çeviri kitaplarda özgürlük (f=8, %33.3) olduğu tespit edilmiştir. Özgürlük iletilerinin Türkçe kitaplarda (f=1, %1.8) evrensel gelişimi destekleyen eğitsel iletiler içerisinde sadece bir defa yer alarak en az yer alan eğitsel ileti olduğu belirlenmiştir. Çeviri kitaplarda ise en az yer alan iletiler ise çocuk hakları, eğitim hakkı, insan hakları ve yaşam hakkıdır. Genel olarak tabloya bakıldığında hem Türkçe hem de çeviri kitaplarda evrensel düşüncenin gelişimini destekleyen iletilerin oldukça az olduğu görülmektedir.

Türkçe kitaplardan örneklere aşağıda yer verilmiştir:

(E2) Barışın önemi: *Savaşları çıkaranların bu güzelliği bozmak için bunca uğraşmalarını akli almıyordu. Neydi kazançları? Para mı? Barış içinde dilediği yerde yaşamak için bir ömür çalışmaya, kazancını da onlara vermeye gönüllü olsa dururlar mıydı? (1K, s. 68)*

(E1) Ayrımcılık yapmamak: *Sarı ya da esmer hepimiz insanız aslında. Keşke ayıran yalnızca renkler olsaydı! (1K, s. 166)*

(E4) Eğitim hakkı: *Benim de okula gitmem gerekmiyor muydu? Amir, Büşra ve Omar’ın da... Ne olacaktı bizim halimiz? Okumayacak mıydık biz? Savaş geleceğimizi almıştı elimizden, hayallerimizi yitirmiştik. (KY, s. 123)*

Çeviri kitaplardan örnek cümleler aşağıda sunulmuştur:

(E7) Özgürlük: *Küçükken -ki çok zaman geçmedi üzerinden- erkek kardeşim Sami, arkadaşlarımız ve ben, güneşten kavrulmuş toprakta gülp oynar, taşların üstünden kumlara zıplardık. Özgürdük kuşlar kadar. (TA, s. 4)*

(E1) Ayrımcılık Yapmamak: *Sana mülteci diyecekler ama unutma senin adın Mülteci değil." (BAMD, s. 24)*

(E6) İnsan hakları: *Üzerlerindeki korku zincirlerini kıran insanlar; ekmek, özgürlük, onur ve sosyal adalet talepleriyle ayaklanıp bir devrim başlatmıştı. (HK, s. 146)*

Kitaplarda Yer Alan Çevre Bilinci Gelişimini Destekleyen Eğitsel İletiler

Göç ve mülteci konulu Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında yer alan çevre bilinci gelişimini destekleyen eğitsel iletilerin kullanım sıklıkları ve yüzdelikleri Tablo 12'de gösterilmiştir.

Tablo 12. Çevre bilinci gelişimini destekleyen eğitsel iletilerin kullanım oranları

Kod	Türkçe		Çeviri		Kod	Türkçe		Çeviri	
	f	%	f	%		f	%	f	%
Ç1	8	20	-	-	Ç3	1	2.5	-	-
Ç2	2	5	3	16.7	Ç4	29	72.5	15	83.3
Toplam						40	100	18	100

Tablo 12'de göç ve mültecilik konulu Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında çevre bilinci gelişimini desteklemeye yönelik eğitsel iletilerin yer aldığı ancak Türkçe kitaplarda bu oranların daha yüksek olduğu görülmektedir. Hayvanları sevmek ve korumak iletileri Türkçe kitaplarda daha fazla yer almış olsa da genel olarak hem Türkçe (f=29, %72.5) hem de çeviri kitaplarda (f=15, %83.3) en çok yer alan eğitsel ileti olarak tespit edilmiştir. Çevreyi temiz tutmak iletilerinin ise az olmakla birlikte hem Türkçe (f=2, %5) hem de çeviri kitaplarda (f=3, %16.7) yer aldığı görülmüştür. Bitkileri sevmek (f=8, %20) ve doğayı sevmek (f=1, %2.5) iletilerinin ise sadece Türkçe kitaplarda yer aldığı belirlenmiştir. Göç ve mülteciliği ele alan Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında çevre bilinci gelişimini destekleyen eğitsel iletilerin oldukça az oranda olduğu görülmektedir.

Türkçe kitaplardan örnek cümleler aşağıda sunulmuştur:

(Ç1) Hayvanları sevmek/hayvanları korumak: *En çok, o kocaman sokak köpeklerini severdi. Onlara yiyecek ve su ayarlamak için sabahın köründe dikilir, okula gitmeden yanlarına koşardı. Dönüşte de onları kontrol etmeden içi rahat etmezdi. (2K, s. 98)*

(Ç2) Çevreyi temiz tutmak: *Babasının uyarısıyla çöpleri de toplayınca ağacın altındaki ezilmiş çimenlerin dışında geride bir izleri kalmamıştı. (1K, s. 65)*

Çeviri kitaplarda yer alan örnek cümlelere aşağıda yer verilmiştir:

(Ç1) Hayvanları sevmek/hayvanları korumak: *Yatağının altına uzanıp bir tüy yumağını andıran turuncu beyaz tüylü kedisi Mişmiş'i kucığına aldı, ona sarıldı. Henüz yeni doğmuşken buldukları bu yavru kedi Razan'ın veterinerlik becerileri sayesinde hayatta kalmayı başarmıştı. (HK, s. 5)*

(Ç2) Çevreyi temiz tutmak: *Düşünsene, musluklarından su akmayan, çöplerin hiç toplanmadığı bir yerde yaşayabilir misin? (BAMD, s. 6)*

Kitaplarda Yer Alan Dini Düşüncenin Gelişimini Destekleyen Eğitsel İletiler

Göç ve mülteci konulu Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında yer alan dini düşüncenin gelişimini destekleyen eğitsel iletilerin kullanım sıklıkları ve yüzdelikleri Tablo 13'te sunulmuştur.

Tablo 9. Din düşüncenin gelişimini destekleyen eğitsel iletilerin kullanım oranları

Kod	Türkçe		Çeviri		Kod	Türkçe		Çeviri	
	f	%	f	%		f	%	f	%
D1	8	33.3	16	44.4	D4	-	-	2	5.6
D2	1	4.2	4	11.1	D5	12	50	10	27.8
D3	1	4.2	-	-	D6	2	8.3	4	11.1
Toplam						24	100	36	100

Tablo 13 incelendiğinde çalışmada ele alınan göç ve mültecilik konulu çeviri çocuk kitaplarında dini düşüncenin gelişimini destekleyen eğitsel iletilere Türkçe çocuk kitaplarına nispeten daha fazla yer verildiği görülmektedir. Dua etmek ve şükretmek iletileri hem Türkçe hem de çeviri çocuk kitaplarında en çok kullanılan eğitsel iletilerdir. Dua etmek iletilerine Türkçe kitaplarda toplam 8 (%33.3) defa yer verilirken çeviri kitaplarda 16 (%44.4) defa yer verildiği görülmüştür. Şükretmek iletilerinin ise Türkçe kitaplarda 12 (%50) çeviri kitaplarda ise 10 (%27.8) defa yer aldığı belirlenmiştir. Yine günah ve sevabı bilmek ile tevekkül etmek iletileri de çeviri kitaplarda kısmen daha fazla olmalarına rağmen hem Türkçe hem de çeviri kitaplarda yer alan ortak eğitsel iletilerendir. Bununla birlikte helalleşmek iletileri sadece Türkçe bir kitapta bir defa yer alırken helal ve haramı bilmeye yönelik iletiler de sadece çeviri çocuk kitaplarında iki defa yer almıştır. Ancak genel olarak bakıldığında incelenen Türkçe ve çeviri çocuk kitaplar içerisinde dini düşüncenin gelişimini desteklemeye yönelik çok fazla eğitsel iletiye yer verilmediği görülmüştür.

Türkçe çocuk kitaplarından bazı örnek cümleler aşağıda sunulmuştur:

(D5) Şükretmek: *Başımızı sokacak bir yer bulduk ya. Buna da şükür' dedi. (JBU, s. 18)*

(D1) Dua etmek: *Burası hepimizin evi, canım melek, evimizi hep koru! diye dua etti içinden. (2K, s.137)*

Çeviri çocuk kitaplarından örnek cümlelere aşağıda yer verilmiştir.

(D1) Dua etmek: *Yaşlı adam kendisine uzatılan hapları yutarken, elinde sımsıkı tuttuğu ilaç şişesiyle sedirin kenarında dikilen Nadya içinden Allah'ım lütfen, lütfen onu bir an önce iyileştir ki buradan ayrılabilirim, diye dua etti. (HK, s. 254)*

(D5) Şükretmek: *Hamdolsun! Allah'a hamdolsun! diye bağırdı adam tek elinde tuttuğu kundakla birlikte çıkarken. (HK, s. 27)*

Kitaplarda Yer Alan Eğitsel İletilerin Aktarılış Biçimlerine Ait Bulgular

Göç ve mültecilik konulu Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında yer alan eğitsel iletilerin aktarılış biçimlerine ait bulgular Tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 14: Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında eğitsel iletilerin aktarılış biçimleri

Kitaplar	Doğrudan iletiler		Dolaylı iletiler		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Türkçe kitaplar	117	13.1	779	86.9	896	100
Çeviri kitaplar	82	10.6	691	89.4	773	100

Tablo 14'e bakıldığında çalışmada ele alınan Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında eğitsel iletilerin aktarılış biçiminin daha çok dolaylı olduğu görülmektedir. Türkçe çocuk kitaplarında toplam 896 eğitsel iletilerin aktarıldığı ve bu iletilerden 779'unun (%86.9) dolaylı, 117'sinin (%13.1) ise doğrudan aktarıldığı belirlenmiştir. Çeviri çocuk kitaplarında ise toplam 773 eğitsel iletiye yer verildiği ve bu eğitsel iletilerin 691'inin (%89.4) aktarılış biçiminin dolaylı, 82'sinin (%10.6) ise doğrudan olduğu görülmüştür.

Kitaplarda doğrudan aktarılan eğitsel iletilerden bazı örnekler aşağıda yer verilmiştir:

(U1) Vatansever olmak: *Biz de Suriye'yi hiç unutmuyacağız ama buradaki hayatımızı da süsleyeceğiz.* (JBU, s. 71)

(E8) Yaşama hakkı: *Yalnızca yaşamak, insanca yaşamak istemiştik! Çok muydu? Tel örgülerin duvarların arkasına mı saklandı insanlık, diye bağırды Şehrazat.* (K, s. 132)

(K60) Sorgulamak: *Sence de dünya her şeyi bilmemiz ve anlamamız için fazla büyük ve karmaşık değil mi? Savaşlar örneğin. Dünyanın yıkılıp yıkılması için neden bu çaba?* (DİBŞ, s. 12)

(K58) Sağlığa önem vermek: *Daha sağlıklı olmak için az yemek tavsiye ediliyor. Midemizin üçte biri yemek, diğer üçte ikisi ise su ve havayla dolu olmalıymış.* (HK, s. 105)

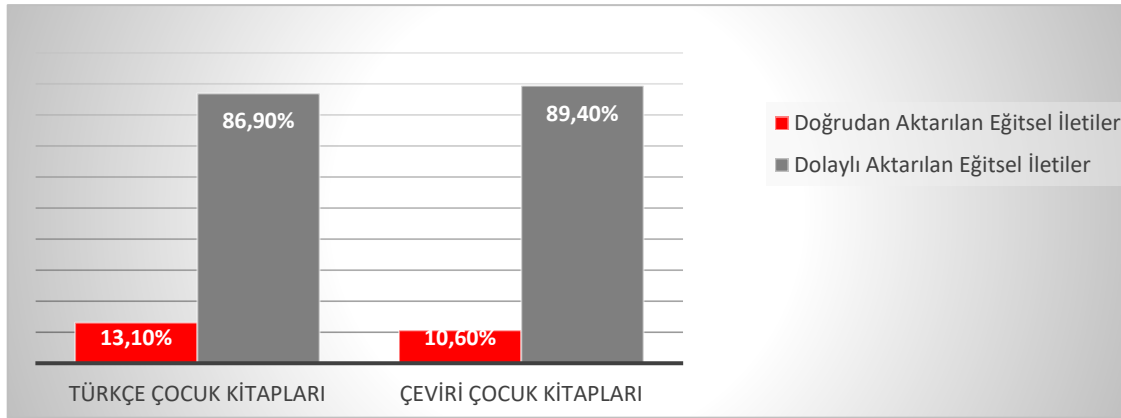
Kitaplarda dolaylı aktarılan eğitsel iletilere dair bazı örnekler şu şekildedir:

(T25) Ebeveynlerden izin almak: *Annenleri arayıp geç kalacağını söylemek ister misin?* (BAHK, s. 33)

(K26) Başkalarını düşünmek/düşünceli davranmak: *Burada Pazar kuruluyor Salı günleri. Pazar dağılınca kadınlar, çocuklar çöpleri karıştırıp sebze topluyorlar. Paraları olsa niye çöplükten yemek toplansınlar.* (JBU, s. 48)

(T10) Yeni arkadaşlar edinmek/arkadaş olmak: *Onlara hemen gülererek yaklaşıyor ve bildikleri bazı çocuk şarkılarını söylemeye başlıyorlardı durup dururken.* (HZ, s. 14)

(K31) Hediye vermek: *Babası Tarık'ı keyiflendirecek bir şey yapmak istedi. Alet kutusunu alıp odasına kapandı ve küçük oğluna bir hediye hazırladı.* (TBK, s. 22)



Grafik 2: Kitaplarda doğrudan ve dolaylı aktarılan eğitsel iletilerin dağılım oranları

Grafik 2'de çalışmada ele alınan göç ve mültecilik konulu Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında yer alan eğitsel iletilerin aktarılış biçimlerinin dağılımına bakıldığında hem Türkçe hem de çeviri kitaplarda dolaylı aktarılan eğitsel iletilerin daha yoğunlukta olduğu görülmektedir. Toplam eğitsel iletiler içerisinde doğrudan aktarılan iletilerin dağılım oranlarının Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında birbirine oldukça yakın olduğu belirlenmiştir.

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada göç ve mültecilik konulu Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında yer alan eğitsel iletilerin destekledikleri alanların yer alma düzeyleri ve aktarılış biçimlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada ilk olarak göç ve mültecilik konulu Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında yer alan eğitsel iletilerin destekledikleri alanlara yönelik yapılan

sınıflandırma sonucu 6 kategori ortaya çıkmıştır. Bu kategoriler kişisel gelişimi destekleyen, toplumsal gelişimi destekleyen, ulusal düşüncenin gelişimini destekleyen, evrensel düşüncenin gelişimini destekleyen, çevre bilinci gelişimini destekleyen ve dini düşüncenin gelişimini destekleyen eğitsel iletilerden oluşmaktadır. Aktarılış biçimi açısından ise eğitsel iletiler dolaylı ve doğrudan aktarılan iletiler şeklinde ele alınmıştır.

Araştırmada incelenen Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarının tamamında kişisel gelişimi desteklemeye yönelik eğitsel iletilere yer verildiği tespit edilmiştir. Bu hem Türkiye’de hem de yurt dışında çocuk edebiyatı yazarlarının göç ve mültecilik konusunu ele alırken çocukların kişisel gelişimine katkı sağlayacak nitelikte eserler verdiklerini göstermektedir. Çocuğun kişilik gelişimine katkı sunması çocuk kitaplarından beklenen özelliklerden biridir (Darga vd., 2021). Bu bakımdan farklı kültürlerde yazılmış çocuk kitapları da olsalar çocuk edebiyatı yazarlarının genel eğilimlerini göstermesi açısından çalışmada ulaşılan bu bulgunun önemli olduğu düşünülmektedir. Ancak bu eğitsel iletilerin önemli bir kısmı doğrudan göç ve mülteciliğe yönelik sunulmuş eğitsel iletiler olmayıp daha genel yaşama yönelik eğitsel iletilerdir. Alan yazını incelendiğinde de çocuk kitaplarında eğitsel iletileri inceleyen pek çok çalışmada yazarların kişisel gelişimi desteklemeye yönelik iletilere sıkça yer verdiği görülmektedir (Akçay ve Baş, 2015; Cesur ve Baş, 2015; Babacan ve Kaplan, 2018; Kavak ve Baş, 2018; Karakuş ve Deniz, 2019; Tekin ve Büyükkız, 2019; Yeniçeri ve Kuşdemir, 2019; Derman ve Acele, 2020; Akkaya vd., 2021; Cavga ve Eyüp, 2021). Çalışmada ayrıca Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında kişisel gelişimi desteklemeye yönelik eğitsel iletilere diğer alanları destekleyen iletilerden çok daha fazla yer verildiği görülmüştür. Çalışmada elde edilen bu sonuç alan yazınındaki diğer araştırmaların sonuçları ile de örtüşmektedir. Türk ve Alman masallarını inceleyen Karakuş ve Deniz (2019) de çalışmalarında kişisel gelişimi desteklemeye yönelik iletilerin daha fazla olduğunu tespit etmişlerdir. Türk yazarların eserlerindeki iletileri inceleyen çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür (Akçay ve Baş, 2015; Cesur ve Baş, 2015; Babacan ve Kaplan, 2018; Kavak ve Baş, 2018; Tekin ve Büyükkız, 2019; Derman & Acele, 2020; Cavga ve Eyüp, 2021). Hem bu çalışmada ele alınan göç ve mültecilik konulu çocuk kitaplarında hem de farklı konularda yazılmış çocuk kitaplarında kişisel gelişimi desteklemeye yönelik eğitsel iletilere daha çok yer verilmesinin çocuk edebiyatı yazarları tarafından çocukların kişilik gelişimine önem verildiğini göstermektedir.

Araştırmada Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında bulunan kişisel gelişimi desteklemeye yönelik iletiler incelendiğinde Türkçe kitaplarda en çok yer verilen iletilerin başkasını düşünmek, teskin etmek ve umut etmek; çeviri kitaplarda ise teşekkür etmek, başkalarını düşünmek ve empati kurmak olduğu belirlenmiştir. Türkçe ve çeviri kitaplarda ortak olarak görülen başkalarını düşünmek iletilisinin kullanım sıklığının da fazla olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgular Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında göç ve mültecilik konusunun çocuklara sunumunda başkalarını düşünmek gerektiği anlayışının ön plana çıkarıldığını göstermektedir. Bu bakımdan farklı ülke yazarlarının konuya bakış açılarında benzerlikler olduğu söylenebilir. Alan yazınında göç ve mültecilik konulu Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında eğitsel iletilerin incelendiği bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Ancak belirli bir yazarın çocuk kitaplarındaki eğitsel iletilerin incelendiği pek çok çalışma (Akçay ve Baş, 2015; Cesur ve Baş, 2015; Babacan ve Kaplan, 2018; Kavak ve Baş, 2018; Karakuş ve Deniz, 2019; Tekin ve Büyükkız, 2019; Yeniçeri ve Kuşdemir, 2019; Derman ve Acele, 2020; Akkaya vd., 2021; Cavga ve Eyüp, 2021) söz konusu olmasına rağmen Aytül Akal’ın kitaplarını inceleyen Tekin ve Büyükkız (2019) de yazarın kitaplarında kişisel gelişimi destekleyen iletiler içerisinde en fazla düşünceli davranmak iletilisinin yer aldığını belirlemişlerdir. Bu bulgular başkalarını düşünmek iletilisinin çocuk kitaplarının bir kısmında çok fazla ön plana çıkmadığını göstermektedir.

Ancak bu çalışmada ele alınan kitaplar göç ve mültecilik gibi insanın, insan etkileşiminin ön planda olduğu bir konuyu ele aldığından başkalarını düşünmek iletisine sıkça yer vermeleri beklenen bir sonuçtu. Bununla birlikte kurgusal metinlerde yer verilen tema ve konular ile bunların sunmuş olduğu iletiler çocuklara çevrelerinde yaşayabilecekleri olay ve davranış şekillerinin bir provasını yapma imkânı sağlar (Yakar vd., 2019). Bu bağlamda kitaplarda ön plana çıkarılan eğitsel iletiler yazarların mültecilere yönelik olumlu tutum ve davranışlar geliştirmelerine katkı sağlayacak niteliktedir.

Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında kişisel gelişimi destekleyen eğitsel iletiler içerisinde en fazla kullanım sıklığına sahip ortak iletinin empati kurmak olduğu görülmüştür. Ancak çeviri kitaplar içerisinde orijinal dili İngilizce ve Felemenkçe olan kitaplarda empati kurmak iletisine diğer çeviri kitaplara kıyasla daha fazla yer verilirken orijinal dili Fransızca, Japonca, Yunanca ve İspanyolca olan çocuk kitaplarında empati kurmak iletisine hiç yer verilmediği görülmüştür. Kültürler arasında farklılıklar olsa da göç ve mültecilik konusunu ele alan yazarların çoğunun okuyucularının empati kurmalarını sağlayacak öğelere kitaplarında yer vermeye özen gösterdikleri görülmektedir. Göç ve mültecilik konusunu ele alan çocuk kitaplarında empati kurma iletisinin fazla olmasının çocukların bu konuyu daha kolay anlamlandırabilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Göç ve mültecilik konusu özelinde olsa da her konuyu daha iyi şekilde anlamlandırabilmede empati kurabilmek önemlidir. Konunun, olayın içine girilmesi veya bir anlık öyle düşünülüp hissedilmesi bakış açısı farkındalığı oluşturmada etkin rol oynayabilmektedir. Diğer bir ifade ile mültecilerin de içerisinde yaşadığı bir toplumu çocukların daha iyi anlaması ve olayı yaşayan kişilere olumlu tutumlar geliştirmelerinde empati kurabilme becerileri önemli rol oynar (Dursun ve Eyüp, 2021). Melanlıoğlu (2020c) göç ve mültecilik konusunu çocuk edebiyatının örtük iletilerle sunmasının çocukların ön yargılardan uzaklaşarak empati duygusu geliştirmesinde faydalı olacağını vurgular. Crawford, Roberts ve Zygouris-Coe (2019) da bu tür konuların işlenmesinin çocuklarda empati ve farkındalık duygularını geliştirdiğini ifade etmişlerdir. Alan yazınında da göç ve mültecilik konulu çocuk kitaplarının çocukların mülteci arkadaşlarıyla empati kurabilmelerine yardımcı olduğunu gözlemleyen çalışmalar mevcuttur (Hope, 2018). Bu doğrultuda Ward ve Warren (2019) de öğretmenlere öneride bulunarak mülteci konulu çocuk kitaplarının kullanmalarının öğrencilerin empati kurma ve sorun çözme becerilerine katkı sağlayabileceğini belirtmişlerdir.

Araştırmada Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarının çoğunda toplumsal gelişimi desteklemeye yönelik eğitsel iletilere yer verildiği tespit edilmiştir. Alan yazınında pek çok çalışma tarafından yazarların çocuk kitaplarında toplumsal gelişimi destekleyen eğitsel iletilere yer verdikleri tespit edilmiştir (Akçay ve Baş, 2015; Cesur ve Baş, 2015; Tekin ve Büyükkiz, 2019; Derman ve Acele, 2020; Cavga ve Eyüp, 2021). Çocuk kitapları ile toplumun bir parçası olan çocukların toplumsal gelişimlerinin sağlanması, toplumun değerlerini önemsemeleri ve topluma yönelik duyarlılık kazanmaları sağlanabilir (Sever, 2019). Bununla birlikte çocuk kitaplarıyla çocuklar kendilerine, akranlarına ve topluma karşı düşüncelerini düzenler, toplumun beklentisini sezer, farklı özelliklere sahip kişi ve durumlara yönelik doğru davranışlar ve düşünme biçimleri geliştirir (Monoyiou ve Symeonidou, 2016). Bu bakımdan hem Türk hem de yabancı yazarların bu önemli noktaları dikkate alarak eserlerini oluşturdukları söylenebilir. Ayrıca göç ve mültecilik konusu toplumsal bir mesele olması sebebiyle de kitapların tamamında toplumsal gelişimi desteklemeye yönelik iletilerin bulunmasının beklenen bir durum olduğu söylenebilir. Bununla birlikte yapılan analizlerde incelenen kitaplar içerisinde toplumsal gelişimi destekleyen iletilerin ikinci sırada olduğu tespit edilmiştir. Bu durumun da alan yazınındaki birçok çalışma ile benzerlik gösterdiği görülmüştür. Cesur ve Baş (2015)

Mevisel Yener'in çocuklara yönelik öykülerinde; Derman ve Acele (2020) İbrahim Örs'ün çocuklara yönelik eserlerinde; Cavga ve Eyüp (2021) Şermin Yaşar'ın çocuk kitaplarında kişisel gelişimden sonra en çok toplumsal gelişimi destekleyen eğitsel iletilere yer verdiklerini belirlemişlerdir. Türk ve yabancı yazarların ele aldıkları kitapların genelinde toplumsal gelişimi desteklemeye yönelik iletilerin çoğunun çocuğun birey olarak toplumun bir parçası olmasında ve toplumu tanınmasında önemli bir role sahip olduğu düşünülmektedir. Bu konuda çocuk edebiyatı çocuğu hayata hazırlayıcı rolünü üstlenmektedir (Arslan, 2019).

Toplumsal gelişimi destekleyen iletiler içerisinde Türkçe kitaplarda en fazla tekrar eden iletilerin yardım etmek, aile sevgisi/ailenin önemi ve arkadaşlığa önem vermek iletileri olduğu belirlenmiştir. Alan yazınında bu bulguyu destekleyen çalışmalar mevcuttur. Akkaya vd. (2021) çalışmalarında inceledikleri Türkçe iki çocuk kitabında dostluğa önem vermek iletilerinin en fazla olduğunu tespit etmişlerdir. Çeviri çocuk kitaplarında ise en fazla yer alan iletilerin yardım etmek, selamlaşmak ve aile sevgisi/ailenin önemi olduğu ortaya çıkmıştır. Orijinal dili İngilizce olan kitaplarda en fazla selamlaşmak ve yardım etmek iletilerinin yer aldığı görülmüştür. Aile sevgisi/ailenin önemi iletilerine ise orijinal dili Fransızca, İngilizce ve İspanyolca olan çeviri çocuk kitaplarında benzer oranlarda rastlanılmıştır. Diğer çeviri çocuk kitaplarına bakıldığında ise orijinal dili Felemenkçe ve Yunanca olan kitaplarda selamlaşmak, yardım etmek ve aile sevgisi/ailenin önemi iletilerine yer verilmediği görülmüştür. Benzer şekilde Türkçe çocuk kitapları üzerine yapılan çalışmalarda Melanlıoğlu (2020a) mülteci konulu çocuk kitaplarında aile bireylerine duyarlık iletilerinin sıklıkla yer aldığını ifade etmiştir. Avcı (2013) da incelediği Türkçe masallarda aile ile ilgili tema başlığı altında aileye yönelik çeşitli iletilerin yer aldığını belirlemiştir. Bu da çocuk kitaplarında aile ile ilgili iletilere genellikle yer verildiğini göstermektedir. Bununla birlikte Karakuş ve Deniz (2019) Türk ve Alman masallarında yardımseverliğin önemine yönelik iletilerinin sıklıkla yer aldığını; Türk yazarların çocuk kitaplarının incelendiği çalışmalar araştırıldığında Fırat (2008) yardımlaşmanın önemine yönelik iletilerinin, Uzuner-Yurt ve Şimşek (2016) ahlaki değerler ve ifadelerine yönelik iletiler içerisinde en fazla yardımlaşma iletilerinin yer aldığını belirlemişlerdir. Göç ve mültecilik konulu çocuk kitaplarında yardım etmek iletilerinin sıkça yer alması okurlara yardım etme davranışını kazandırmada etkili olabilir. Bununla birlikte yazarların farklı kültürlerden de olsa çocuklara bu konuyu aktarırken özellikle yardım etme vurgusunda bulunmaları dikkat çeken bir bulgudur. Yardım etmek iletileri hem konu bağlamında hem de konudan bağımsız olarak çocukların toplumsal gelişimine katkı sağlayacak değerli bir iletidir. Ayrıca bu bulgu yazarların ön yargılardan uzak bir anlayışla çocukları merkeze alarak konuyu anlatmaya çalıştıklarını da göstermektedir.

Elde edilen bir diğer bulgu ise ulusal düşüncenin gelişimini destekleyen eğitsel iletilere hem Türkçe hem de çeviri çocuk kitaplarının çoğunda yeterince yer verilmemesidir. Türkçe kitapların 8'inde, çeviri kitapların ise sadece orijinal dilleri Fransızca ve İngilizce olan iki kitapta ulusal düşüncenin gelişimini destekleyen iletilerinin yer aldığı belirlenmiştir. Bu kitaplarda sadece vatansever olmak iletileri ulusal düşüncenin gelişimine yönelik eğitsel bir iletidir. Alan yazınında ise Samed Behrengi hikâyelerini inceleyen Akçay ve Baş (2015) da benzer sonuçlara ulaşmışlardır. Araştırmalarında yazarın eserlerinde ulusal düşüncenin gelişimine yönelik sadece vatansever olmak iletilerinin olduğunu belirlemişlerdir. Ancak alan yazınında Türk yazarlara ait çocuk kitaplarında ulusal düşüncenin gelişimini destekleyen eğitsel iletiler arasında vatanseverliğin yanı sıra dil bilinci, millî benlik, ulusal bayramlar gibi iletilere de yer verildiğini tespit eden çalışmalar mevcuttur (Derman ve Acele, 2020; Cavga ve Eyüp, 2021). Bununla birlikte hem Türkçe hem de çeviri çocuk kitaplarında ulusal düşüncenin

gelişimini destekleyen iletilerin kullanım sıklığı açısından son sırada yer aldığı tespit edilmiştir. Oysaki Oğuzkan (2013, s. 371) çocuk kitaplarına konu seçerken çocukların “dünyasına ayrı bir renk ve kişilik kazandıran ulusal kültür değerlerinin, içinde yaşadıkları toplumun benimsediği ahlak kurallarının, gelenek ve göreneklerinin de göz önünde tutulması” gerektiğine vurgu yapar. Fakat bu çalışmada incelenen çocuk kitaplarında göç ve mülteciliğe odaklanması insan ve toplum kavramlarının daha ön plana çıkmasına, ulusal öğelerin ise geri planda kalmasına neden olduğu düşünülmektedir. Alan yazını incelendiğinde Akçay ve Baş (2015) da inceledikleri Samed Behrengi’nin hikâyelerinde ulusal düşüncenin gelişimini destekleyen eğitsel iletilere oldukça az yer verildiğini belirlemişlerdir. Ancak Derman ve Acele (2020) ise İbrahim Örs’ün Türkiye Almanya göç sürecini anlatan “Almanya Öyküsü” adlı eserinde ulusal gelişimi desteklemeye yönelik eğitsel iletilerin diğer iletilere oranla daha fazla olduğunu saptamışlardır. Avcı (2013) ise incelediği masalların millî değerlere vurgu yaptığını belirterek bu durumun çocukların ulusal düşünce gelişimlerine katkı sağlayacağını ifade etmiştir. Çalışmalar bu açıdan birbirinden farklılık göstermektedir. Bunun sebebinin yazarların tutumları ile ya da ele aldıkları konularla ilgili olabileceği düşünülmektedir. Lâkin genel olarak bakıldığında bu araştırmada Türk yazarların ulusal düşüncenin gelişimine yönelik iletilere kitaplarında daha çok yer verdiği görülmektedir. Oysaki çeviri çocuk kitaplarından orijinal dili Felemenkçe, Japonca, Yunanca ve İspanyolca olan kitaplarda ulusal düşüncenin gelişimine katkı sağlamaya yönelik iletilere yer verilmediği görülmüştür. Ancak çalışmada incelenen çeviri kitapların farklı milletlerden ve sınırlı sayıda olması daha iyi bir değerlendirme için konuya yönelik daha fazla çalışmaya ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Araştırmadaki bir diğer bulgu Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında evrensel düşüncenin gelişimini destekleyen eğitsel iletilere oldukça az yer verilmesidir. Oysaki Karatay (2016) çocuğun okuduğu kitaplarla eğlenceli zaman geçirirken aynı zamanda kitap kahramanlarının aracılığı ile evrensel değerlerle tanıştırılması gerektiğini belirtir. Özellikle günümüzde uluslararası alanda en ciddi krizlerine neden olan ve tüm toplumları etkileyen bir konuda evrensel düşüncenin gelişimine yönelik iletilerin az olması dikkat çekici bir sonuçtur. Kitaplar incelendiğinde Türkçe 8, çeviri 11 kitapta evrensel düşüncenin gelişimini destekleyen eğitsel iletilere yer verildiği görülmüştür. Türkçe kitaplarda en fazla kullanım sıklığına sahip olan ileti barışın önemidir. Aslan ve Karaman-Kepenekçi (2008) Türkçe ve Fransızca ana dili ders kitapları üzerine yaptıkları karşılaştırmalı çalışmalarında Türkçe ders kitaplarında barış alt kategorisinin daha fazla yer aldığını saptamışlardır. Alan yazınında Türkçe çocuk kitapları üzerine yapılan çalışmalarla benzerlikler görülmektedir. Derman ve Acele (2020) “Çocuk Cumhuriyeti” adlı eserde en fazla yer alan iletinin barışı savunmak olduğunu belirtmişlerdir. Bu konuda yazarların çocuklarda evrensel düşüncenin gelişiminde önemli rol oynayan ve tüm milletlerin huzur içinde yaşamasında etkin gücü olan barış ile ilgili iletilere yer vermelerinin yetişecek nesillerin etraflarında yaşanan olumsuz olaylara rağmen barışçıl bir bakış açısı kazanmalarında etkili olacağı düşünülmektedir. Ancak Cavga ve Eyüp (2021) ise çalışmalarında barışı savunmak iletinin inceledikleri çocuk kitaplarında çok az yer aldığını belirlemişlerdir. Çeviri kitaplarda da evrensel düşüncenin gelişimini desteklemeye yönelik iletilerin kullanım sıklığının oldukça sınırlı sayıda olduğu tespit edilmiştir. Orijinal dili İngilizce olan kitaplarda evrensel düşüncenin gelişimini desteklemeye yönelik iletiler daha sık görülmüştür. En fazla tekrar eden iletinin ise özgürlük olduğu belirlenmiştir. Biros’un (2019) çeviri çocuk kitaplarındaki değerleri incelediği çalışmasında en fazla özgür olmak değerine yer verildiğini tespit etmiş olması güncel çalışmanın bu bulgusunu destekler niteliktedir. Aslan ve Karaman-Kepenekçi (2008) karşılaştırmalı çalışmalarında özgürlük kategorisinin her iki ülke (Türkiye-Fransa)

kitaplarında çok yer verilmese de nispeten Türkçe ders kitaplarında daha fazla yer aldığını belirlemişlerdir. Ancak bu çalışmada yer alan orijinal dili Fransızca olan iki kitapta da özgürlük iletisine yer verilmediği görülmüştür. Özgürlük, göç ve mültecilik konusu ele alındığında işlenebilecek bir değerdir, bu sebeple çocuk kitapları da bu iletinin aktarımı adına oldukça uygundur. Bu açıdan yazarların çocuklara özgürlük kavramını anlatabilmeleri ve önemini hissettirebilmeleri için eserlerinde bu iletiye yer vermelerinin çok değerli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada çevre bilinci gelişimini destekleyen eğitsel iletilere de kitaplarda oldukça az yer verildiği tespit edilmiştir. Türkçe 11, çeviri ise sadece dört kitapta çevre bilinci ile ilgili eğitsel iletilere rastlanmıştır. Araştırmada incelenen kitaplara bakıldığında yabancı yazarlara oranla Türk yazarların göç ve mültecilik konusunu ele aldıkları kitaplarında çevre bilincinin gelişimini destekleyen iletilere daha çok yer verdiği görülmüştür. Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında en fazla kullanım sıklığına sahip eğitsel iletinin hayvanları sevmek/hayvanları korumak olduğu belirlenmiştir. Çeviri kitaplarda ise orijinal dili İngilizce olan kitaplarda hayvanları sevmek/hayvanları korumak iletisinin daha fazla yer aldığı görülmüştür. Alan yazınında İbrahim Örs'ün çocuklara yönelik eserlerinin incelendiği çalışmada da çevre bilincinin gelişimini destekleyen iletiler arasında en çok yer verilen iletinin hayvanları sevmek iletisi olduğu belirlenmiştir (Derman ve Acele, 2020). Kavak ve Baş (2018) ise Koray Avcı Çakman'ın hikâyelerini inceledikleri çalışmada yazarın hayvanları sevmek iletisine sıklıkla yer verdiğini belirlemişlerdir. Yazarların kitaplar üzerinden çocuklara hayvan sevgisini aşılamlarının çocukların hayatlarında canlılara karşı tutumlarında olumlu yönde etki edeceği düşünülmektedir. Bu aynı zamanda diğer canlılara yönelik tutumlarını da olumlu yönde etkileyebilir. Göç ve mültecilik konusunda da hassasiyetlerini arttırabilecek bir durumdur. Zira kitaplarda hayvan sevgisi genellikle dostluk, arkadaşlık, paylaşım üzerinden çocuklara sunulmuştur. İnsanların birbirini anlamadığı yerde çocukların dert ortağı olarak hayvanlar ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda kitaplarda hayvanlar üzerinden insanlara dair de önemli iletilerin sunulduğu görülmüştür.

Araştırmada Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında dini düşüncenin gelişimini destekleyen iletilerin sayısının çok az olduğu görülmüştür. Türkçe yedi, çeviri ise dört kitapta bu iletilere yer verildiği tespit edilmiştir. Kitaplarda en fazla görülen iletilerin dua etmek ve şükretmek olduğu belirlenmiştir. Çeviri kitaplar içerisinde dua etmek ve şükretmek iletilerinin en fazla orijinal dili İngilizce olan çocuk kitaplarında yer aldığı görülmüştür. Alan yazınında araştırmanın bu bulgusu ile benzerlik gösteren bazı çalışmalar yer almaktadır. Karakuş ve Deniz (2019) Türk ve Alman masallarında "şükretmek önemlidir" iletisinin yer aldığını belirtmişlerdir. Babacan ve Kaplan (2018) da çalışmalarında ele aldıkları Türkçe kitaplarda dua etmek ve şükretmek iletilerinin fazla sayıda yer aldığını tespit etmişlerdir. Yeniçeri ve Kuşdemir (2019) ile Kayadibi ve Açık (2021) dini iletiler içerisinde dua etmek iletisinin dikkat çektiğini belirtmişlerdir. Araştırma ile farklılık gösteren çalışmada ise Akçay ve Baş (2015) inceledikleri çocuk kitaplarında dua etmek ve şükretmek iletilerinin az sayıda olduğunu belirlemişlerdir. Bu farklı bulguların edebiyat gibi geniş bir alan söz konusu olduğunda oldukça mümkün olduğu söylenebilir. Ancak göç ve mültecilik konusunun ele alındığı çocuk kitaplarında yaşanan zor durumlar karşısında dua etmek ve şükretmek iletilerinin gerek Türkçe gerekse çeviri kitaplarda ön plana çıkarılması şaşırtıcı bir sonuç değildir.

Göç ve mültecilik konulu Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında eğitsel iletilerin nasıl aktarıldığı incelendiğinde Türk ve yabancı yazarların iletileri çoğunlukla dolaylı aktardıkları ortaya çıkmıştır. Alan yazını incelendiğinde de Türk yazarların kitaplarını inceleyen pek çok araştırmacı yazarların iletileri genellikle dolaylı aktardığını belirlemiştir

(Akçay ve Baş, 2015; Cesur ve Baş, 2015; Uzuner-Yurt ve Şimşek, 2016; Kavak ve Baş, 2018; Tekin ve Büyükkız, 2019; Cavga ve Eyüp, 2021). Bu bulgular da yazarların iletileri didaktik bir söylemle aktarmak yerine çocuğu aktif kılarak istekli bir şekilde iletiyi kendisinin elde etmesini tercih ettiklerini göstermektedir. Çocuk kitabı yazarlarından da metin içerisinde iletileri doğrudan değil, gizlenmiş ve çocukların çaba harcayarak elde etmesini sağlayacak şekilde vermeleri beklenmektedir (Sever, 2019). Ayrıca yazarın iletileri sunarken hâkimiyet kurma tutumundan sıyrılıp zoraki bir benimsetme söylemi kullanmaması ve çocuğun anlama ulaşmadaki özgürlüğünü kısıtlamaması vurgulanır (Dilidüzgün, 2004). Bu bakımdan Türk ve yabancı yazarların belirtilen bu hususları dikkate alarak yazdıkları söylenebilir. Ayrıca sosyal medya, televizyon gibi araçların yanı sıra aile, sosyal çevre veya okulda çocukların göç ve mültecilerle ilgili çeşitli mesajlara çoğunlukla doğrudan maruz kaldıkları düşünüldüğünde yazarların çoğunun bu anlayıştan uzak bir şekilde dolaylı aktarımlara başvurması çocukların sıkılmalarını da engelleyebilecektir.

Sonuç olarak göç ve mültecilik konulu Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında ön plana çıkarılan iletilerin genel olarak ele alınan konu ile bağdaştığı görülmüştür. Kitaplarda sunulan iletilerden hareketle hem Türk hem de yabancı yazarların göç ve mülteciliği ele alan bir eser oluştururken çoğu zaman benzer hassasiyetleri gösterdiği görülmüştür. Farklı kültürler olmasına rağmen ele alınan konuyu çocuğa aktarırken yazarların sık sık benzer iletileri sundukları, olumsuz iletilere yer vermedikleri görülmüştür. Bu bağlamda göç ve mülteciliğe dair hazırlanmış çocuk kitaplarını okuyan çocukların benzer duygularda ve duyarlılıklarda birleşmelerinin mümkün olduğunu ifade edebiliriz.

Öneriler

Göç ve mültecilik konusu gibi içeriği ve algılaması çocuklar için zor olabilecek konuların anlatımında çocuk edebiyatından yararlanılabilir. Bu noktada aileler ve öğretmenler bu araştırma ışığında kitap içeriklerini değerlendirerek kitap seçimlerini olumlu yönde şekillendirebilirler. Göç ve mülteciliği konu alan çocuk kitapları çocuklara yönelik değerler eğitiminde de kullanılabilir. Ayrıca Türkçe ders kitaplarına erdemler, birey ve toplum, kişisel gelişim gibi temalara göç ve mülteciliği konu alan çocuk kitaplarından uygun bölümler okuma metni olarak konulabilir.

Bu çalışmaya seçilen çeviri kitaplarda belli bir dil ya da ülke sınırlaması yapılmamıştır. Bundan sonraki çalışmalarda sadece seçilecek bir kültürden çevrilmiş kitaplar üzerine araştırmalar yapılabilir. Ayrıca Türkçe çocuk kitapları ile sadece seçilen belirli bir kültürün çocuk kitapları göç ve mülteci konusunu ele almaları açısından karşılaştırılabilir. Bu çalışmada göç ve mültecilik konulu çocuk kitaplarındaki eğitsel iletiler incelenmiştir. Ancak bu konuyu ele alan kitaplardaki farklı öğeler (örnek: karakterler, şiddet ögesi, değerler...) araştırılabilir. Hatta Türkçe ve çeviri kitaplar arasında karşılaştırma yapılarak bu çalışmalar daha da geliştirilebilir. Bunların yanı sıra veri kaynağı genişletilerek göç ve mültecilik konulu çocuk kitapları üzerine daha derin sosyolojik, psikolojik ve felsefi çalışmalar yapılabilir.

Kaynakça

- Akçay, S. ve Baş, B. (2015). Samed Behrengi'nin Hikâyelerindeki Eğitsel İletiler Üzerine Bir Araştırma. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3(3), 77-90.
- Akkaya, N., Güllü, B. ve Özden, E. (2021). Educational Messages and Effective Communication Factors in Children's Literature Works. *The Journal of Limitless Education and Research*, 6(1), 78-118.

- Altıparmak Yılmaz, H. M. ve Özcan, Ş. (2023). Çocuk Edebiyatı Ürünlerinde Göç Kurgusuna Süreç Temelli Bir Bakış. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, (27), 37-56.
- Altunbay, M. ve Çakır, E. (2018). Çocuk Edebiyatı Ürünlerinde Savaş ve Göç Olgusu (Uçurtma Avcısı ve Kuş Olsam Evime Uçsam Adlı Eserler Örnekleme). *Sakarya University Journal of Education*, 8(2), 96-110.
- Arıcı, M. R. ve Işıtan, S. (2021). Göç ve Mülteci Konulu Resimli Çocuk Kitaplarının İncelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, Türkiye’de ve Dünyada Göçmen Eğitimi, 50(1), 683-713.
- Aslan, C. (2019). *Çocuk Edebiyatı ve Duyarlık Eğitimi*. Ankara: Pegem.
- Avcı, Y. Y. (2013). Cahit Uçuk’un Masallarında Dil ve Çocuk Eğitimi Üzerine Bir Değerlendirme. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 69-83.
- Babacan, M. ve Kaplan, K. (2018). An Analysis of the Educational Perspective of Hidayet Karakuş in His Works within the Framework of Child Literature. *Anadolu University Journal of Education Faculty*, 2(1), 1-13.
- Balta, E. E. (2018). Çocuk Kitaplarında Mülteciler ve Kültürleşme Stratejileri. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17(2), 487-498.
- Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü [UNHCR] (2021). 89.3 Million People Worldwide Were Forcibly Displaced. <https://www.unhcr.org/tr>, [Erişim adresi: 03.03.2022].
- Biros, Y. (2019). *Çeviri Çocuk Kitaplarındaki Değerler Eğitimi Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi.
- Bowen, G. (2009). Document Analysis as a Qualitative Research Method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40.
- Bulut, S. (2018). Çocuk Edebiyatına Sığınanlar: Zorunlu Göç Öyküleri. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(14), 383-410.
- Büyükkız, K. K., Tekin, A. ve Erdoğan, G. (2022). Mültecilik Temalı Çocuk Kitaplarında Görsel-Metin Uyumuyla Aktarılan Örtülü Anlamlar Üzerine Bir Çözümleme. *Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 60-77.
- Cavga, S. ve Eyüp, B. (2021). Şermin Yaşar’ın Çocuk Kitaplarındaki Eğitsel İletiler. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 9(4), 1400-1420.
- Cesur, E. ve Baş, B. (2015). Mavisel Yener’in Çocuklara Yönelik Öykülerindeki Eğitsel İletiler Üzerine Bir Araştırma. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3(3), 64-76.
- Crawford, P. A. Roberts, S. K. ve Zygouris-Coe, V. (2019). Addressing 21st-Century Crises Through Children’s Literature: Picturebooks as Partners for Teacher Educators. *Journal of Early Childhood Teacher Education*, 40(1), 44-56.
- Creswell, J. W. (2017). *Eğitim Araştırmaları: Nicel ve Nitel Araştırmanın Planlanması, Yürütülmesi ve Değerlendirilmesi* (Çev. Ed. Halil Ekşi). İstanbul: Edam Yayınları.
- Darga, H., Zayimoğlu Öztürk, F. ve Öztürk, T. (2021). Okul Öncesi Hikâye Kitaplarının Çocukların Gelişim Alanlarına Uygunluklarının İncelenmesi. *Ulusal Eğitim Akademisi Dergisi*, 5(1), 22-48.
- Derman, S. ve Acele, M. (2020). İbrahim Örs’ün Çocuklara Yönelik Eserlerinin Eğitsel İletiler Açısından İncelenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(25), 3551-3581.

- Dilidüzgün, S. (2003). *İletişim Odaklı Türkçe Derslerinde Çocuk Kitapları*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Dilidüzgün, S. (2004). *Çağdaş Çocuk Yazını-Yazın Eğitime Atılan İlk Adım*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Dursun, E. ve Eyüp, B. (2021). Mülteci Konulu Türkçe ve Çeviri Çocuk Kitaplarında Yer Alan Empati Ögelerinin İncelenmesi. *Rumeli'de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 9, 1-18.
- Evans, J. (2017). We Are All Born Free and Equal. But Are We? Children's Responses to Issues of Conflict, Migration and Refugees in Picturebooks. *Education*, 13(3), 1-20.
- Fırat, H. (2008). Çocuk Romanlarında Sosyal Yaşama Yönelik Eğitsel İletiler. *Edebiyat Dergisi*, 20, 87-102.
- Güngör, H. ve Kızıler Emer, F. (2020). Alan Gratz'ın "Refugee" ve Peter Hartling'in "Djadi, Flüchtlingsjunge" Adlı Romanlarında Mülteci Çocuklar. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 423-446.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Hope, J. (2008). "One Day We Had to Run": The Development of the Refugee Identity in Children's Literature and Its Function in Education. *Children's Literature in Education*, 39, 295-304.
- Hope, J. (2018). "The Soldiers Came to the House": Young Children's Responses to the Colour of Home. *Children's Literature in Education*, 49, 302-322.
- Işık, M. ve Aktaş, E. (2017). Karakter Eğitimi Açısından Mevlâna İdris Zengin'in Hikâye ve Masallarında Eğitsel İletiler. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 5(4), 687-701.
- Kanter, B. (2014). Etik ve Estetik Bağlamında Çocuk Edebiyatının Sosyolojik Boyutu. *Türk Dili Dergisi-Çocuk Edebiyatı [Özel Sayısı]*, 11(756), 569-575.
- Karagöz, B. (2018). Resimli Çocuk Kitaplarında Gözden Kaçan Bir Alan: İleti Problemi (Anne Tavuk Anlatıyor Serisi Örneği). *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(68), 1767-1787.
- Karakuş, N. ve Deniz, B. (2019). Alman Masallarında Yer Alan İletilerin Kişisel Gelişime Katkı Sağlayıcılık Yönünden Karşılaştırılması. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 8(3), 1666-1686.
- Karatay, H. (2007). Dil Edinimi ve Değer Öğretimi Sürecinde Masalın Önemi ve İşlevi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(3), 463-475.
- Karatay, H. (2016). Çocuk Edebiyatı Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler. (Ed. Tacettin Şimşek), *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı* içinde (s. 81-127). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Kavak, S. ve Baş, B. (2018). Koray Avcı Çakman'ın Hikâyelerindeki Eğitsel İletiler Üzerine Bir Araştırma. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 6(4), 1141-1159.
- Melanlıoğlu, D. (2020a). Çocuk Edebiyatındaki Kayıp Mültecilerin İzinde Duyarlılık Eğitimi. *Journal of Turkology*, 30(1), 161-179.

- Melanlıoğlu, D. (2020b). Çocuk Edebiyatında Mülteci Kahramanların Yaşadıkları Çatışmalar Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 9(2), 665-691.
- Melanlıoğlu, D. (2020c). Kardeş veya Yük: Mülteci Çocuk Kahramanların Bakış Açısıyla Kültürlerarası Etkileşim. *Rumeli'de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 20, 95-115.
- Merriam, S. B. (2018). *Nitel Araştırma* (Çev. Ed. Selahattin Turhan). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Monoyiou, E. ve Symeonidou, S. (2016). The Wonderful World of Children's Books? Negotiating Diversity through Children's Literature. *International Journal of Inclusive Education*, 20(6), 588-603.
- Morgan, H. (2021). Conducting a Qualitative Document. *Analysis The Qualitative Report*, 27(1), 64-77.
- Mülteciler Derneği, (2021). Türkiye'de Suriyeli Mülteci Sayısı. <https://mülteciler.org.tr/>, [Erişim tarihi 20.01.2022].
- Nath, L. ve Grote-Garcia, S. (2017). Reading Refugee Stories: Five Common Themes Among Picture Books with Refugee Characters. *Texas Journal of Literacy Education*, 5(2), 130-141.
- Oğuzkan, F. (2013). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sarıkaya, B. ve Akdeniz, S. (2021). Çocuk Gerçekliği ve Çocuğa Görelik (Ed. Muhammed Tunagör ve Mehmet Nuri Kardeş, *Çocuk Edebiyatı* içine (s. 79-97). Ankara: Pegem Akademi.
- Sever, S. (1995). Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Yapısal ve Eğitsel Özellikler. *Abece Eğitim ve Ekin Dergisi*, 107, 14-15.
- Sever, S. (2019). *Çocuk ve Edebiyat*. İzmir: Tudem Yayıncılık.
- Sönmez, M. ve Yorulmaz, B. (2022). Göç Temalı Resimli Çocuk Kitaplarına Yönelik Bir Değer Analiz Çalışması. *Asya Studies*, 6(22), 13-28.
- Strekalova-Hughes, E. (2019). Unpacking Refugee Flight: Critical Content Analysis of Picturebooks Featuring Refugee Protagonists. *International Journal of Multicultural Education*, 21(2), 23-44.
- Şimşek T. ve Yakar, Y. (2016). Çocuk ve Edebiyat (Ed. Tacettin Şimşek), *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı* içinde (s. 13-43). Ankara: Grafiker.
- Şirin, M. R. (2016). Edebiyat ve Çocuk Edebiyatının Amacı ve İşlevi. *Türk Dili Dergisi*, 60(780), 12-31.
- Şirin, M. R. (2019). *Çocuk, Çocukluk ve Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Uçan At Yayınları.
- Tekin, A. ve Büyükkız, K. K. (2019). Aytül Akal'ın Çocuk Kitaplarının Eğitsel İletiler Açısından İncelenmesi. *Okuma Yazma Eğitimi Araştırmaları*, 7(2), 110-123.
- Temizyürek, F. (2003). Türkçe Öğretiminde Çocuk Edebiyatının Önemi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 13, 161-167.
- Temur, M. ve Ertem, İ. (2019). Çocuk Edebiyatında Göç ve Göçmenlik. *Neoşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 9(2), 451-466.
- Toran, M. ve Dilek, A. (2017). Çocuklar ve Kitaplar: Piaget'in Oyun Kuramına Göre Değerlendirme. *Yaşadıkça Eğitim*, 31(1), 41-54.

- Uluslararası Göç Örgütü [IOM] (2009). Göç Terimleri Sözlüğü. https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf, [Erişim tarihi: 04.06.2022].
- Uluslararası Göç Örgütü [IOM]. (2020). Dünya Göç Örgütü Raporu. <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2020-turkish-chapter-2>. [Erişim tarihi 05.06.2022].
- Ungan, S., Arıcı, A. F. ve Şimşek, T. (2016). Çocuk Edebiyatı Kaynakları (Ed. Tacettin Şimşek), *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı* içinde (s. 163-216). Ankara: Grafiker Yayınları.
- United Nations International Children's Emergency Fund [UNICEF]. (2017). Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve İhtiyari Protokoller, Usul Kuralları ile Çocuk Hakları Komitesi Genel Yorumları. <https://www.unicef.org>, [Erişim adresi 05.06.2022].
- Uzuner-Yurt, S. ve Şimşek, T. (2016). Sevim Ak'ın Öykülerinin Eğitsel Değerleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 4(4), 474-488.
- Ünal, S. (2014). Türkiye'nin Beklenmedik Konukları: "Öteki" Bağlamında Göçmen ve Mülteci Deneyimi. *Journal of World of Turks*, 6(3), 65-89.
- Ward, N. A. ve Warren, A. N. (2019). "In Search of Peace": Refugee Experiences in Children's Literature. *The Reading Teacher*, 73(4), 405-413.
- Yakar, Y. (2017). Türk Çocuk Edebiyatında Göç Olgusu. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (58), 339-353.
- Yakar, Y., Yılmaz, O. ve Yılmaz, H. (2019). Çocuk Kitaplarında Sorun Odaklılık: Engellilik Algısı. *Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 56-76.
- Yenen, E. T. ve Ulucan, P. (2020). Uzman Görüşleri Doğrultusunda Türkiye'de Yaşayan Mülteci Çocukların Sorunlarına Yönelik Çözüm Önerileri. *Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE dergisi*, 10(1), 292-305.
- Yeniçeri, K. ve Kuşdemir, Y. (2019). Bestami Yazgan'ın Hikâyelerinde İletilerin Çocuğa Görelik Açısından İncelenmesi. *The Journal of Social Science*, 3(5), 390-413.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, O. ve Yakar, Y. M. (2018). Türk Edebiyatında Sorun Odaklı Yaklaşım. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 3(6), 29-42.

İncelenen Eserler

- Bektaş, H. (2017). *Tombik Balık Denizler Hepimizin*. Ankara: Tudem Yayınları.
- Boyce, F. C. (2013). *Benim Adım Hiç Kimse* (Çev. Arif Cem Ünver). Ankara: Tudem Yayınları.
- Büke, A. (2019). *Kırlangıç Zamanı*. İstanbul: Can Çocuk.
- Dubois, C. K. (2012). *Akim Koşuyor* (Çev. Ferhat Sarı). İstanbul: Ginko Çocuk.
- Erdoğan, Levi, E. (2017). *Dünya İçin Bir Şans*. İstanbul: Hep Kitap.
- Grumberg, J. C. (2020). *Çabuksığınlar* (Çev. Simla Ongan). İstanbul Yapı Kredi Yayınları.
- Hest, R. V. (2017). *Evinden Uzakta (Mülteci)* (Çev. Öznel Akdik İşli). İstanbul: Gergedan Yayınları.

- İplikçi, M. (2014). *Kömür Karası Çocuk*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- Karakaşlı, K. (2016). *Konaktakiler*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- Kral, G. (2014). *Umut Sokağı Çocukları*. İstanbul. Günışığı Kitaplığı.
- Kutup Yıldızı Kolektifi. (2012). *Tarık ve Beyaz Karga*. İstanbul: Sarıgaga Yayıncılık.
- Lester, C. (2020). *Çikolataca Konuşur musun?* (Çev. Dilara Baytekin). İstanbul: Timaş Yayıncılık.
- Milner, K. (2017). *Benim adım Mülteci değil* (Çev. Aren Turhan). İstanbul: Arden Yayıncılık.
- Mizuno, M. ve Hemels, V. (2017). *Kayıktaki Çocuk* (Çev. Sevda Tuba Okçu). İstanbul: Timaş Çocuk.
- Okyay, L. R. (2017). *Bulut Delisi*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- Öztürk, G. (2016). *Kuş Olsam Evime Uçsam*. Ankara: Tudem Yayınları.
- Park, S. P. (2010). *Suya Kavuşuncaya Dek* (Çev. Tahire Firuze, Başar Özkan). İstanbul: Beyaz Balina Yayınları.
- Ruurs, M. (2017). *Taşın Adımlar* (Çev. Sanem Özge). İstanbul: Nesin Yayınevi.
- Sanna, F. (2016). *Yolculuk* (Çev. Zeynep Sevde). İstanbul: Taze Kitap Yayıncılık.
- Senzai, N. H. (2019). *Halep'ten Kaçış* (Çev. Levent Kurtuluş). Bursa: Bilge Baykuş.
- Sezer, Ç. (2015). *Juju*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Sfakianopoulou, M. (2017). *Mavi Çöl Develeri* (Çev. Yorgo Demir). İstanbul: Erdem Çocuk
- Şahan G. (2018). *Kuzey Yıldızı*. Ankara: Tudem Yayınları.
- Tasane, S. (2019). *Çamur Çocuk* (Çev. Gizem Şakar). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Yamaç, A. (2017). *Kaçış*. İstanbul: Bu Yayınevi.
- Zengin, M. İ. (2017). *Halepli Zeynep*. İstanbul: Vak Vak Yayınları.